

2709
NYONMO WIEMO MLI SĀDŠI

HĀ

GBEKĒBII BIBII.

SHORT BIBLE STORIES

FOR

LITTLE CHILDREN

IN

THE ACCRA OR GĀ LANGUAGE

GOLD COAST W. AFRICA.

Basel 1906.

PRINTED FOR THE EVANGELICAL MISSIONARY SOCIETY.
BASEL MISSION BOOK DEPOT, ACCRA, GOLD COAST.

G137034

1 / AP / PL8191. N99
Africana case

I. KPĀNMO MOMO LĒ.

I. Dšēnbō.

Tšutsu kleŋkleŋ lē Nyoŋmō bō ŋwei kē šikpoŋ. Ni šikpoŋ lē nō ewo duŋ ni efe flōŋŋ. Gbī ekpa Nyoŋmō kē-bō nibii fē.

Kleŋkleŋ gbī lē: Nyoŋmō bō la.

Gbī ní dši enyō lē: Nyoŋmō bō atatui.

Gbī ní dši etē lē: Nyoŋmō gbła šikpoŋ lē kē nu lē mli.

Gbī ní dši edfē lē: Nyoŋmō bō hūlū kē nyōntšēre kē ŋulamii.

Gbī ní dši enumō lē: Nyoŋmō bō lōi kē lofōdši.

Gbī ní dši ekpa lē: Nyoŋmō bō koloī nādši-edfētšēmei kē gōgōmi. Ni nāgbē lē Nyoŋmō bō gbomei yē lē-dientšē esubāŋ nō; ebō nū kē eŋā; atšēqō nū lē Adam, ni eŋā lē atšēqōlē Hawa. Beni egbe nā lē, ekwē nibii ní efe lē fē, ni ekē: Fē hī naakpa!

Gbī ní dši kpawo lē: Nyoŋmō dšō ehe, ni ekē no fe hedšōmogbī.

Iehowa, kwē bōni onitšumōi lē fá hā!

Nilē okē-fe fē;

šikpoŋ lē nō eyi tō kē onibōnii lē! Lal. 104, 24.

2. Eša mli gb̄m̄o.

Nyōnm̄o fe trom f̄ef̄eo, ni eke Adam ke Hawa to mli. Koloī hū ye trom le mli, ši ameyee awui; fofoi ke t̄sei pī hū ye mli. Adam ke Hawa yeo t̄sei le yibii, ni ameye t̄suidšūrō ke hewale, edšake amefeko eša; nohewo le Nyōnm̄o sumoame, ni eh̄eam̄e ake ebii.

Ši t̄šo kome mā trom le mli ke eyibii f̄ef̄ed̄ši. Ni Nyōnm̄o k̄e Adam ke Hawa ake: Nyekayea neke t̄šo ne yibii le eko, edšake, k̄e nyeye eko le, nyeagboi. Onūfū ko ye trom leñ ní le ñā naakpa; le ebalakaame ake: Nyeyea, nyegboin; ši moñ nyeatamo Nyōnm̄o. Hawa kwe t̄soyibii le, keke ni eba etšine, ni etše eko eye; ni etše eko eh̄a ewù le, ni le hū eye. Ene am̄eke-fe eša, edšake am̄etoi gbo ye Nyōnm̄o n̄o. Nohewo le ñmiñmi m̄om̄oame, ni am̄eyat̄e. Ni beni Nyōnm̄o ba trom leñ ni etš̄e Adam ake: Adam, Adam! n̄egbe oyo? le, am̄ed̄sied̄sie am̄enā: Adam kpa t̄ere Hawa, ni Hawa hū kpa t̄ere onūfū le. Nyōm̄o ní Nyōnm̄o wo neke toigboloi ne d̄ši ake efīeam̄e ke-d̄še trom le mli; ni ake-ni am̄enyie yayai hewo le, Nyōnm̄o fe atadei eh̄aame. Agbene am̄et̄suō nii ni lat̄šā t̄šaāame d̄āni am̄enāa nii am̄eyeo; ni n̄āgb̄e le gb̄ele kā ši h̄aame. Onūfū le hū nyōm̄owo d̄ši ake: Nyōnm̄o lom̄ole ake éwam̄o ni eye sū.

Odsee Nyōnm̄o ní náa ef̄on he t̄sui;
mof̄on keo eh̄i ši. Lal. 5, 5.

3. Kain ke Habel.

Adam ke Hawa f̄o bihū enyo; at̄séō onukpa le Kain, ni gbek̄e le at̄séole Habel. Kain nit̄sumo d̄ši hūmo, ši gbomo f̄on d̄šile; ni Habel nit̄sumo d̄ši t̄okwemo, ši le

le gbomo kpakpa dšile. Gbī ne Kain ke enmōšini le eko šā afole ehā Nyoŋmō, ni Habel hū ke etōbii le eko šā afole. Habel afole le sa Nyoŋmō hīe, ši Kain nō le esaa ehīe. Enē hā Kain hīe dō ni emli wo la. Nohewo le Nyoŋmō bole kōkō, ši etoi gbo ye Nyoŋmō nō, ni eyi enyemi le ni egbele. Nyoŋmō tšē Kain ni ebile akē:

Nēgbe onyemi Habel yō? Ši Kain ke hīewā kē akē: Milee, dsee minyemi le kwelō dšimi. Ni Nyoŋmō kēle akē: Meni ofe ne? ogbe onyemi le, otšō awuyelo. Nyoŋmō wo Kain nyōmō, no dši akē dāne Kain he feq- le hēhē ni etšō šikpalō ke kobōfo.

Mofōmo ni nyeo enyemi le, gbomogbelo dšile;
ni nyele akē gbomogbelo ko gbomogbelo ko be nāno
wala ye emli. 1 Ioh. 3, 15.

4. Nu afua.

Beni gbomei fá ye šikpoñ le nō le, amēbuu Nyoŋmō kwrā. Nyoŋmō mē āhū akē amēatšōmō gbomei kpakpai lo, ši kēle ameyē boni ameyō le. Enē dō Nyoŋmō, ni eto eyiñ akē ekē nu afite gbomei ke koloi fē. Ši nū

kome ní atšéolẹ Noa lẹ, gbomo kpakpa dšile, nohewo lẹ Nyońmọ sumọ esane, ni eto eyiń ake eehere lẹ ke eńā ke ebii ke amẹ hū amẹńāmei ayiwala. Nyońmọ hā Noa kpe lele kpetenkple; ni eke eńā ke ebihī etē lẹ ke amẹńāmei ke koloi pī bote mli. Keke ni nyońmọ ne ahū gbīi nyońmai-edfẹ sońń, ni nu lẹ fále sońń nā lẹ eha šiai ke gōdši fē nọ, ni egbe gbomei ke koloi fē, dša mei ní yọ lele lẹ mli lẹ pe yi ná wala.

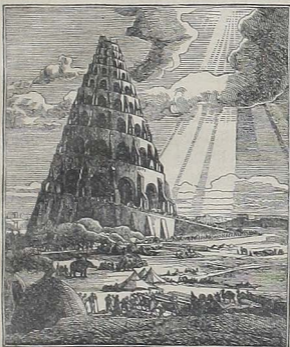
Nyońmọ bā lele lẹ yi, ni gbīi oha ke nyońmai-enumo se, beni nu lẹ emī ni šikpoń lẹ egbī lẹ, lele lẹ yamā goń ko yiteń.

Agbene Noa dše kpo ke-dše lele lẹ mli, ni emā afole-šalate, ni ešā afole ye nọ eke-da Nyońmọ ši. Nyońmọ dšọ Noa, ni ekele kpāń; ni kpāńmọ lẹ he okadi dši kwā-buete. Ekẹle ake: Nu afua ne eko bań gbikogbiko dońń.

Mobonalọ ke drolo dši Iehowa,
emli fūū mrā, ni emobonale fá.

Lal. 103, 8.

5. Babel mō lẹ.

Nu afua lẹ se lẹ gbomei fere ekoñ, ni amefē amewieo wiemo kome. Gbiko lẹ amebua amehē nā ye nā ko ní beñke Eufurate fā lẹ nọ, ni amekēkē amehē ake: Nye-hāa wotoa mañ, ni womāa mō ye mli, ní eyiteu ayaši ùwei, koni wokalā šikpoñ lẹ nọ. Si neke henwómo yiñtō ne eñdō Nyoinmo nā, nohewo lẹ ekpleke ši ni ebatōtō amēnā; ni agbene moko nuu enanyo wiemo doññ. Ene hā amefō mañ lẹ tō, ni amegbe amesā šikpoñ mū lẹ fē nọ.

Mofemo ní wóo ehe nọ le, aabale ši;
ši moni baä ehe ši lẹ, aawó enọ.

Luk. 18, 14.

6. Abraham ke Lot.

Beni gbomei ayi bafá yẹ šikpoñ lẹ nọ ekoñ lẹ, amẹbői amāgāi adšámọ. Ši nū kome hī ši yẹ Kaldea šikpoñ lẹ nọ ní šeq Nyoñmọ gbeyei, atšéọlẹ Abraham. Lẹ Nyoñmọ tšé, ni ekẹlẹ akẹ: Dše ošikpoñ ni oya šikpoñ ní matšōo lẹ nọ, ni madšōo mahā otšō mañ kpeteñkple. Ni Abraham bo Nyoñmọ toi, ni eñō enyemibi ní atšéọlẹ Lot lẹ efata ehe ke-te Kanaan šikpoñ lẹ nọ. Abraham lẹ niatšẹ ni; eyẹ koloì ke webii pī, ni Lot hū nakai noññ. Akẹ-ní koloianiyelihe lẹ fáá hāā amẹkoloì lẹ hewọ lẹ, béi ba koloiakwẹlọì lẹ aten. Edọ Abraham, edšake esumọọ béi, ni ekẹ Lot akẹ: Wokabé; ši wogbla mli, ni okọ heni osumọọ, koni mi hū makọ heni áfẹ lẹ. Ni Lot kọ Sodom, ni Abraham hī Kanaan; ni Nyoñmọ dšọlẹ naakpa.

Adšō mei ní kpātāa lẹ;
ši aatšéame Nyoñmọ bii.

Mat. 5, 9.

7. Sodom ke Gomora.

Sodom ke Gomora bii lẹ, gbomei fōdši dšiamẹ, nohewọ lẹ Nyoñmọ bawoame he nyōmọ. Ni etšū bofoi enyọ ke-te Sodom, koni ameyafite dšei. Lot hū yẹ Sodom lolo; ši lẹ lẹ, gbomo kpakpa dšile, hewọ lẹ Nyoñmọ dšiele yẹñ. Bofoi lẹ kẹlẹ akẹ: Dšo foi ke-dšẹ biẹ mrāmṛā; oyaā ne, kākwe ose, ni kāwa yẹ biẹ niiañ hekoheko, edšake akẹ la ke swō bašā Sodom ke Gomora. Ni Lot ke eñā ke ebiyei enyọ lẹ dšo foi oyá ke-dšẹ Sodom. Kẹkẹ ni Nyoñmọ hā la ke swō ne ke-dšẹ úwei fie Sodom ke Gomora nọ, ni amẹšā. Ši Lot nā lẹ toi gbo, ni ekwe ese, nohewọ lẹ Nyoñmọ wolẹ he nyōmọ, ni lẹ hū ešā, ni etšō

ńokpo. Heni Sodom ke Gomora ka le, agbene dseji tso
 "Nso-gbonyo" lo „No-nsq”.

Iehowa ba mei fe ni sumoole le ayi;

si meifodsi le, eekpataa amefe amehie. Lal. 145, 20.

8. Isak afolesa.

Abraham ke enā Sara egbo naakpa, ši amēnāá bi; nohewo le Abraham nō eweyō Hagar, ni ekēle fō binū ní atšéole Išmael. (Ši ake-ní hefeoyelo dši gbekē le hewo le, Sara hā afie ekē enye fē.) Fe se le Nyoñmo bo Abraham ke Sara faikpamo toi, ni bofoi etē bañā Abraham; amēteñ mokome le Iehowa Nyoñmo dientše ni. Le ewo Abraham ši ake eená binū; ni Abraham hé ye; nohewo le Nyoñmo hā enā Sara fō binū ní atšéole Isak. Beni eda le, etše ke enye sumole naakpa. Ši Nyoñmo ka Abraham ni ekēle ake: Okē Isak aya goñ ní mibatšōo le nō, ni okēle ayašā afole ohāmi. Enē do Abraham; ši kēle ebo Nyoñmo toi, ni ekē Isak te ši ke-te goñ le nō. Emā afolešālate ye dšei, ni efi Isak efō nō; ši beni ekō kakla ní ebagbele pe, kēkē ni bofo ko tšéle ake: Abraham, Abraham, káfe obi le nokonoko, edšake agbene mina ake oše Nyoñmo gbeyei, ni okāmāami obi kome le. Abraham mī še ehe; ni beni ewó ehie nō le, ena tōagbo, ni eyamōle eke-šā afole eke-da Nyoñmo ši. Ni Iehowa dšō Abraham, ni ekēle ake: Mahā osešibii afá tamō nšō nā šia. Ni Abraham ke ebi Isak kū ese ke-ba šia.

Toibō hī fē afole.

1 Sam. 15, 22.

Abraham bu ake Nyoñmo ye hewale ni ekē-atēle ši ke-adše gbohii atēñ tete.

Heb. 11, 19.

9. Iakob ke Esau.

Beni Isak eda ni enye Sara hū egbo le, Abraham tšū etšūlonukpa ke-te Kaldea heni ewekumei yo le, ni le eyawē yō ko ní atšéole Rebeka ebahā Isak. — Rebeka náá bi mrā; ni Isak kpa Nyoñmo fai ye bi hewo, ni Nyoñmo hā enā Rebeka fō hādši, hī enyo; onukpa le

atšéolẹ Esau, ni gbekē lẹ atšéolẹ Iakob. Beni amedāra lẹ, Esau tšó gbqbilọ kẹ okwafonyo, ni Iakob hū tšó tōkwelọ. Iakob lẹ, gbomo kpakpa dšile, ni enye sumoọ esane; ši Isak sumoọ Esau sane. Beni Isak egbo ni ehīnmei anọ óha lẹ, esumo ake edšō ebi Esau; nohewọ lẹ ekēlẹ ake: Yamī mīlẹlo, ni oke-bafe niyenii ohāmi, koni maye ni madšō. Kẹkẹ ni Esau yin ete nā len eyatao mīlẹlo lẹ. Ši Rebeka nu Isak wiemo lẹ, ni esumo ake Iakob moñ adšō, ši dsee Esau; nohewọ lẹ ekē Iakob ake: Ohe afe oyá ni oyagbe tōbii enyo, ni mike-fe niyenii mahāo oyahā otšẹ koni edšō. Agbene Iakob fe ehe tamọ Esau, ni eke niyenii lẹ yahā etšẹ. Ake-ní Isak egbo ni enaa nii hewọ lẹ, ebi ake: Bo namoñ? Ni Iakob male ekē: Mi obi Esau ni. Kẹkẹ ni Isak ye nii lẹ ni edšō Iakob. Be fiō se lẹ Esau hū kẹ emīlẹlo lẹ ba; ši Isak kēlẹ ake: Onyemi Iakob ebahe dšōmọ lẹ momo. Ni Esau fó wā, ni emli fū naakpa, ni etao Iakob egbe.

Nyešea amale nyefōa ní nyeten mofēmo kẹ enanyo
awie anokwale. Efes. 4, 25.

10. Iakob foidšē.

Beni Isak kẹ Rebeka na ake Esau mītao Iakob agbe lẹ, amewole gbẹ kẹ-te Haran šikpoñ lẹ nọ. Etšẹ dšōlẹ ekoñ, ni ekele ye šē; kẹkẹ ni eyin. Gbẹ lẹ dšeke; ši kēlẹ Nyoñmọ bu ehe. Beni dše na ye gbẹ lẹ nọ ni ewo lẹ, ela ni ena atfere ní mā ši kẹ-dše ūwei kẹ-bayi šikpoñ, ni ūwei-bqfoi nyie nọ, ni Iehowa damọ yiteñ, ni ekele wie, ni ešedše emī. Ni beni ehie tšē lẹ, ewo dšei gbẹi ake: "Bet-El" (Nyoñmọ-we). Ni enō-fie nọ kẹ-yašẹ Haran; ni eke oblayō ko ní atšéolẹ Rahel yakpe ye nubu ko he, ní ebahā etōi anu. Iakob nālẹ; ni

beni ená ele akẹ etšẹkwē Laban biyō ẹ ni, ekẹle akẹ: Rebeka bi dšimi; ni ehā etōi ẹ anu ehāle. Kẹkẹ ni Rahel he fe oyá kẹ-te etšẹ nō, ni eyagbale Iakob he sane; ni Laban bakpla Iakob kẹ-te šia.

Agbẹnẹ Iakob kẹ Laban hī ši, ni ekwe etōi ehāle. Ewẹ ebiyei enyo: Lea kẹ Rahel, ni esúmọ afi nyońma kẹ edfe ye amehewo; no se ẹ esúmọle afi ekpa ekoń, ni Laban hāle tōi eke-fe epābonii. Ši beni Laban na akẹ Nyońmọ ehā Iakob éná ni ẹ, emli fū; nohewo ẹ Nyońmọ kẹ Iakob akẹ: Te ši ní oya owe! Kẹkẹ ni Iakob yiń kẹ-dšẹ Haran, eke Rahel kẹ Lea kẹ ebii kẹ ekoloi fē. Ní éšẹẹ Laban hewo ẹ etiule; ši beni eyaninale ẹ, Iehowa kẹle ye lamō mli akẹ eke Iakob akawie wiemọ fōń ko; ni ekele yaye šẹ diō, ni amegbla mli. Ši beni Iakob te hīe sańń ẹ, enu akẹ Esau kẹ gbomei ohai-edfe mība abakpele; kẹkẹ ni etsui fā, ni esole. Ni Nyońmọ dšie ehe kpo etšōle, ni etšake egbei efe Israel, ni efata ehe; nohewo ẹ, beni eke Esau yakpe ẹ, ameflāflā amehẹ ni amefofō amehẹ nā, ni ekele kpātā. Kẹkẹ ni Iakob te Kanaan šikpoń ẹ nọ.

Gbẹ ní onyie nọ ẹ, nō-fō Iehowa nọ, ni onō ohie hū ofō enọ, ni eefe. Lal. 37, 5.

II. Iosef hōmọ.

Iakob ye bihī nyońma kẹ enyo; amẹnitsumọ dši tōkwemọ. Atšẹo ameten mokome akẹ Iosef; ẹ ẹ, gbekẹ kpakpa dšile, nohewo ẹ Iakob sumọle naakpa, ni ekele atade fefeo ko. Gbiko ẹ ela akẹ amemifimọ dšatsui ye nńmōši, ni enyemime ẹ adšatsui ẹ bakoto enō ẹ. Gbikroko hū ela akẹ hūlū kẹ nyońtšere kẹ nulamii nyońma kẹ ekome bakotole. Enemei fē hā enyemime ẹ amlí

wo la, ni amenyele. Gbiko, beni enyemime i le kweo ametoi ye nāno ni Iosef ke etse yo sia le, etse tšule enyemime i le aňo, koni eyasraame ke ametoi le. Si beni amenale ye šonň le, amekpan eyi no ake amegbele; ši Ruben ni dši ameten onukpa le ekplēē, nohewo le amedšie Iosef atade fefeo le ni amekle wo bu ko mli. Fe se le amehole amehā dšrayeloi komei ni baho ye dšei le, ni dšrayeloi le ke Iosef te Mizraim. — Beni Ruben ba ebatao Iosef ni edšiele ke-dše bu le mli le, enaale, ni edole naakpa.

Agbene nyemime i le gbe tōbi ni amekle atade fefeo le tšo lá le mli, ni amekle-yahā ametše. Ni Iakob yo atade le, ni eke dole ke ake: Iosef atade le ne; kolo fōn ko etšere mibi le. Ni eye etšui ye Iosef hewo ahū, ni ekplēē kpātamo.

Nyešerea efōn fē ke kūtūmpoo fē ke osato ke hetšemoi ke meiahewiemoi fē nyefiea.

1 Pet. 2, 1.

12. Iosef tšūnwō ye Mizraim.

Dšrayeloj lę yahō Iosef amehā Potifar ye Mizraim; ši Nyoñmō dšō Iosef, ni enuntšō lę sumō esane, ni etu enibii fē ewo eden. Ši akę-ni Iosef he yō feo hewō lę, Potifar nā nyenyeñtšī lę kalę, ētao akę ekęlę afe efōñ. Ši Iosef ekplēē; ni ekę yō lę akę: Té aafe tēñ ní mafe eša kpeteñkple ne maši Nyoñmōñ? Yō lę kā he eka Iosef lolo, ši Iosef boole toi. Ni gbiko, beni Iosef tšuō nii ekometō ye šia lę, yō lę mō etade mli; ši Iosef ñmē etade lę he, ni edšo foi. Enęhewō lę yō fōñ lę nyę Iosef; ni beni ewù ba šia lę, lę moñ eyaflo Iosef nā, ekę: Iosef lę, nyenyeñtšī ni, ētao akę ekęmi afe efōñ. Keķę ni Potifar mli fū, ni ehā awo Iosef tšūñ ni awole gbokle ķę kōsōñ-kōsō. Ši moni kweō Iosef nō lę, sumoole, ni eñmēole gbę ni enyieō esraā mei krokomei ní awoame tšūñ lę.

Beni eyō tšū leñ lę, awo mañtšę lę dāwolō ķę ebołošālo hū tšūñ; ni dāwolō lę la, ni beni edšadše lamō lę etšō Iosef lę, etšōle šiši akę: Bię gbīi etē lę, obaya oyakwe mañtšę lę dā nō ekoñ. Abološālo lę hū la, ni beni edšadše etšō Iosef lę, etšōle šiši akę: Bo lę, bię gbīi etē lę, abaseño. Iosef šišitšōmō lę ba mli: Gbīi etē se lę, abadšie dāwolō lę ķę-dše tšū leñ, ni eyatšu enii lę ekoñ; ni abološālo lę aseñle. Ši aši Iosef ye tšū leñ.

Sramō moni hī ķę-wula ši, ni okwe moni dša lę;
edšakę nakai gbomo lę, aahī ahāle wōse. Lal. 37, 37.

13. Iosef dšiemō ķę enowómō.

Beni Iosef yō tšū leñ lolo lę, mañtšę Farao hū la; ni eyaño Nilelę pī ķę-ba, ni edšadše elamō lę etšōame; ši amęnyēē šiši amętšō. Agbęne kpako dāni dāwolō lę hie

ba Iosef nọ, ni ekē Farao akẹ: Iosef anyē šiši atšō. Kẹkẹ ni Farao hā ayadšie Iosef yẹ tšū leñ, ni aku eyi ni awole atade fẹfẹo, ni akele ba Farao hīe. Farao kẹ Iosef akẹ: Minu akẹ nilelọ dšio, ni oonyē lamō le šiši otšō. Ši Iosef kẹle akẹ: Nyoñmo dši nilelọ, le eenyē šiši etšō; ši dšadšemọ olamō le ni maboö toi. Kẹkẹ ni Farao dšadše elamō le etšō Iosef, ni Iosef tšölẹ šiši akẹ: Afii kpawo ní baä ne, able pī baba; ši afii kpawo ní banyie se le, hōmọ kpeteñkple baba; nohewọ le hā ní abua able pī nā ato, koni šikpoñ le akafite yẹ hōmọ le mli. — Ene hā Farao sumọ Iosef sane naakpa, ehāa eya tšū leñ doññ, ši moñ eke ledientšẹ ega wo Iosef wao, ni ehāle seda atade ke šika kōsōñkōsō, ni ehā etá ledientšẹ efili mli, ni ewole onukpa. — Iosef šišitšōmọ le ba mli. Able pī ba, ni Iosef bua able le nā eto. Ni beni hōmọ be le še ni able dšra wa le, le le eye able pī. Ni ke mei le te mañtšẹ le ñō ameyakpale fai yẹ able hewọ le, ehāa ameyaä Iosef ñō, ni ameyaheo yẹ ehō.

Iehowa feọ mo ohiafo, esā efeọ mo niatšẹ;

ebaä mo ši, ni ewóọ mo nọ hū.

1 Sam. 2, 7.

14. Iosef nyemimei le a-Mizraimyā.

Able he sē yẹ šikpōdšī krokomei anọ hū, nohewọ le hōmọ ba Kanaan šikpoñ le nọ, heni Iakob ke ebii le yọ le. Beni Iakob ná le akẹ able pī yẹ Mizraim le, etšū ebii atēñ mei nyoñma ke-te dšei, koni ameyahe able ke-ba. Ši Benyamin, ebi sekpelọ ní esumoọ dšogbāñ le, ehā ehī šīa. Beni mei nyoñma le ba Iosef ñō le, ameyoole, ni amekūla ši yẹ ehīe; ši le le eyoame, ni ekẹ-amẹ akẹ: Sralọi dšinye! Amēdšie amēnā akẹ: Dabi,

nuntšo, able wobahe; nyemimei nyoŋma ke enyo dšiwɔ: woyi nyoŋma woyɔ biɛ ne, ni wosekpelo Benjamin le, eye etšɛ ŋɔ, ši mokome be. Iosef tutu ehie ewoame, ni ekɛame ekoŋ ake: Sralɔi dšinye! Ni ewo amefɛ tšũn gbii etɛ; ni no se le ekɛame ake: Beni afe ni mana ake anɔkwafoi dšinye le, nyeten mokome ahii tšũ len, ni mei nehũ le aya šia ameyanɔnyenyemi gbekɛ

le ke-ba. Enɛ hã amɛtšui fã, ni amɛkɛkɛ amɛhe ake: Woye fo ye wonyemi le ni wɔhɔ le hewɔ. Ni Iosef uu amewiemɔ le, ni efele awerɛhɔ, ni edše kpo ni eyafɔ. No se le ehã afi Simeon ye amehie, ni ewole tšũn ekoŋ, ni ewo mei nehũ le gbɛ ke able ke-te Kanaan. Ši ehã ake amɛšika le fie able le no ye amɛkotokui le amlɛ. Ni beni amɛšɛ šia, ni amegba amɛtšɛ ake atši Simeon nã, ni akɛ amɛbanɔ Benjamin hũ ke-ba le, eye ŋkomo ake:

Iosef be, Simeon be, ni nyebañō Benyamin hū ke-ya lo? Dabi, Benyamin ahī šī ye bie! — Beni amefote able le ni amēna šika le ye kotokui le amli le, amētšui fā fē tšutšu le.

Ná onišaianii le ole keke, ake otō Iehowa,
o-Nyomō le, nō. Ier. 3, 13.

15. Iosef nyemimei le a-Mizraimyā noni dši šī enyo.

Beni Iakob ke ebii le ye able le tā le, ekē ebii le ake: Nyetea šī nyeyaā Mizraim nyeyahea able ke-baā ekoñ, koni wokagboi ke hōmō. Ni nyemimei le ke amētše ake: Wonyēñ dšei woya, ake dša Benyamin ke-wo te. Šī beni Iakob ekplēē lolo le, Iuda damō mli, ni ewo šī ekē ake: Mike Benyamin abahāo ekoñ. Ni Iakob kplē, ni ehā Benyamin keame te Mizraim.

Beni amēba Iosef tšūlonukpa le nō ni ametaoq ake amēke šika le ní ake-lie amēblei le anō le ahāle le, chee; nobewo le amēke-to. No se le tšūlonukpa le yadšie Simeon ye tšū leñ ke-ba enyemimei le añō, ni ekplame ke-te Iosef nō. Beni amēba Iosef hie le, amēkūla šī, ni Iosef hereame hiēmē; eflame ni ebiamē ake: Té nyetše yo tēñ? Ni ameto he ake: Wotše ye dšogbāñ. Šī beni ena enyemi Benyamin le, etšui mli šālē ye ehewo, ni efe oyá ke-te etšūñ ni eyafó; keke ni efo ehie, ni edše kpo ke-ba amēñō ekoñ. Fe se le ehā anmē okplō, ni ahā mei le fē niyenii ańkroańkro, ke-dše onukpa nō ke-yaši gbekē nō.

Kwe boni ehi, boni eyo feo, ké nyemimei fe ekome ke-hi šī le. Lal. 133, 1.

16. Iosef dšie ehe kpo etšō enyemimei lẹ.

Beni ameye nii lẹ tā lẹ, Iosef fá etšūlonukpa lẹ akẹ: Okẹ able awo amekotokui lẹ amlí obōbō, ni okẹ šika lẹ afie nọ, ni okọ midfiętei kpulu lẹ owo ameten gbekẹ lẹ kotoku lẹ mli. Ni efe nakai, ši nyemimei lẹ lee. Beni ameyaa lẹ, Iosef hā etšūlonukpa lẹ tiuame, ni ebo ameyise akẹ: Mē efōn nyefe ne? nyedšu minuntšo dfiętei kpulu lẹ. Amekẹ akẹ: Dabi, wofeko neke noko. Ši beni amekẹ tšuífā fēne amekotokui lẹ, tšūlonukpa lẹ yana kpulu lẹ ye Benyamin kotoku lẹ mli. Edọame naakpa, ni amefē amekū amese ke-te Iosef nō ameyakūla ši ye ehie. Ni Iosef kẹ akẹ: Moni dšu kpulu lẹ ahī ši ye bię, ni etšō minyōn. Ši Iuda kpa fai akẹ: Wotšę sumoọ Benyamin naakpa, ni ké wote šia wošile lẹ, dolę soññ āgbe wotšę nūmo lẹ; nohewo lẹ, ofai ne, hā Benyamin aya šia, ni mi moñ matsō onyōn ye enādšian.

Agbọne Iosef nyēē ehe nọ etšimọ doññ; nohewo lẹ ebōi yāfó ni edšie ehe ši etšō enyemimei lẹ, ekẹ: Midši nyenyemi Iosef lẹ; mitšę hie kā lolo? Ši enyemimei lẹ atšui fā, ni amenyēē amewie; hewo lẹ Iosef kẹame akẹ: Nyetšia nyebaā miñō, nyekasea gbeyei, midši nyenyemi Iosef lẹ! Ni elo Benyamin atū ni efó, ni efofó amēnā, ni ekẹame akẹ: Nyeyaā šia nyeyakā mitšę akẹ Iosef hie kā lolo, ni eye lumo ye Mizraim; nyeñdale ke-baā bię edšake hōmo lẹ etako, ni niyenii pī ye bię.

Beni mañtšę lẹ nu amehelẹ, ehāame filii koni amekęyanō ametšę ke amēñamei ke amebii ke-ba Mizraim. Ni Iosef hū ke enyemimei lẹ atadei, ni emādše etšę šika ke nikēni, ni ekẹame ye šę akẹ: Nyekabéa ye gbeten.

Nyemimei le yiñ ke-te šia, ni ameyagba ametše fē; ši ehee eyee, ke-yaši amēke filii le ke nikēni le tšōle, ni ekē: Mibi Iosef hie kā lolo, mate mayakwe ehie dāni magbo.

Nyenō-faä, ni aanō-fanye.

Luk. 6, 37.

17. Iakob ke ebii le a-Mizraimyā.

Iakob ke ebii le ke amē hū amēñāmei ke amēbii fē sā amēhe ni ameyiñ ke-te Mizraim. Beni amēšē dšei le, Iuda tšō hie ni eyakē Iosef akē: Atā mība! Ni Iosef tá fili mli ke-yakpele, ni beni ekēle kpe le, elole atū ni efó, ni Iakob ná mīše naakpa. Iosef ke etše yañā mañtše le, ni Iakob dšōle. No se le Iosef hā etše ke enyemimei le šiai ke šikpoñ ke tšinai ke able, ni amēfē amēhī Mizraim.

Beni Iakob hī ši kplaññ ye dšei ni egbo le, Iosef ke ebihū enyo le ba enō, ni edšōame ke Iosef fē; no se le ebii krokomei le hū ba ni edšōame, ni ebo akē: Nun-tšō, mīmē owalaheremo le! Kēke ni egbo. Ni Iosef ke enyemimei le wó amēšē gbonyo le ke-te Kanaan ameyafū ye dšei; ni amēkū amēšē ke-ba Mizraim. Agbene nyemimei le še gbeyei ye Iosef ní amēhōle hewo; amē-susu akē, ní amēšē egbo ne, eefeamē efōñ ko. Nohewo le amēkēle akē: Wōñkpao fai ní onō-fawo! Ni Iosef hāame tšui ekē akē: Nye le, nyesusumi efōñ; ši Nyoñmo le, esusule ekpakpa. Ni Iosef ke enyemimei le hī ši ye Mizraim, esumōame ni emli hī ye amēno.

Ke-yaši gbole mli le mi noññ ni,
ni ke-yaši wandšē mli hū mi noññ matēre,
mi mife, ni mi noññ mahie,
mi noññ matēre, ni madšie.

Ies. 46, 4.

18. Mose fòmò.

Iosef gbéle se ̄ le Israelbii le t̄s̄o mañ kpeteñkple. Si mañt̄se hē ní batá n̄o le lee Iosef he sane ko, nohewo le esum̄o Israelbii le asane, ni ehaoame naakpa. Ewo kitá ake: Binū-fe-binū ní aaf̄o le, ayaş̄e le af̄o Nilo f̄a le mli. No mli le ȳo ko f̄o binū f̄e f̄e, ni ake-ni esum̄o le naakpa hewo le, eke le tē ahū; si beni enyē̄le etē doñ̄ le, eke s̄oñ fe kp̄anyā bibiō, ni ewo he amā, ni eke gbekē le ñmē mli, ni eke-yamā ḡal̄ai aml̄i ȳe f̄a le nā. Et̄ş̄e le, enyemiyō ní dam̄o d̄ş̄ei esraū le na ake Farao biyō le ba ehed̄sū ȳe f̄a le nā; ni beni ena kp̄anyā le le, chā et̄sūloyō ko yawó ke-ba. Beni ena ake gbekē abifao ȳo mli ní ef̄o le, enā kpe ehe, ni ehā gbekē le nyemiyō le yat̄ş̄e enye ke-ba ni ebah̄ale fuf̄o. Eke gbekē le to, ni et̄ş̄e le Mose.

Iehowa aat̄s̄o abobāhe ahā moni awaāle yi le,
abobāhe ȳe fim̄o bei aml̄i.

Lal. 9, 10.

19. Mose tšémọ ke Israel dšiemọ.

Farao biyō le hā atšō Mose Mizraim nilē fē; ši beni eda le, esumọ emanbii ní dši Israelbii le kē. Gbiko le ena Mizraimnyo ko mīyi Israelnyo ko, ni egbe Mizraimnyo le. Beni mañtšẹ le nu he le, enyẹ Mose, ni ētaole egbe; enẹhewọ le Mose dšo foi ke-te Midian šikpoñ le nọ, ni eyakwe tōi ehā dšei osofo ní atšẹle Ietro le. Gbiko le Mose ke etōi le te goñ ko he, ni ena kō ko ní šāa ye dšei; ni beni etši ete ní eyakwe le, Nyoñmọ tšéle ke-dšẹ kō le mli akẹ: Mose, Mose! Mina boni Mizraimbii le haoọ mimañ Israelbii le, nohewọ le mĩtšũo ni oya-dšieame ke-ya Kanaan, ni mafata ohe.

Ni beni Mose dšẹ dšei yaä le, eke enyemi Aaron kpe, ni ameyi enyo le fē amenyie ke-te Farao ñō, ni ameyakẹle akẹ: Israelbii a-Nyoñmọ le tšũwo oñd akẹ wobakẹo ni ohā Israelbii le aya. Ši Farao ekplēē; enẹhewọ le Nyoñmọ ke amanehülüi nyoñma pī le ke ewebii le:

Kleñkleñ le: Fā leñ nu le tšó lá.

Enyo le: Kọkọdenei pī ba.

Etē le: Tōntōni pī ba.

Edfẹ le: Ofọi ní haoọ gbomei ba.

Enumọ le: Šia koloi pī gboi.

Ekpa le: Gbomei ke koloi ye asāne diñ.

Kpawo le: Nyoñmọñ-tei nẹ.

Kpānyo le: Balabii pī ba, ni amẹfite able ke nibānii fē.

Nehū le: Duñ wo gbīi etē.

Ši Farao ká he ewadše etsui, ni ekplēē ni Israelbii le aya; nohewọ le Nyoñmọ pīle ekoñ ke amanehülü ní dši nyoñma:

Farao ke Mizraimbii le fē akromobii gboi ye nyōñ kome mli.

No dāni Farao kplē akẹ Israelbii lẹ aya.

Iehowa yẹ mise, miṣee gbeyei;
meni gbomo aanyēmi afe?

Lal. 118, 6.

20. Israelbii aṅṅo-nyiemọ.

Israelbii lẹ s̄a amẹhe ni ameyiṅ; ṣi beni amẹṣe Nṣo-tṣuru lẹ nā lẹ, Farao ke ewebii lẹ tiuame, koni amẹba-kplaame ke-kū se ke-ya. Ni Nyoṅmọ gba nu lẹ mli, ni Israelbii lẹ ná gbẹ yẹ mli, ni amẹṣṣo nọ ke-te; ṣi beni Mizraimbii lẹ ka akẹ amẹatiuame ke-tṣo ṅṣo lẹ mli lẹ, nu lẹ ní mli egba lẹ bakpe ekoṅ, ni Farao ke ewebii lẹ fẹ gboi. Enẹ hā Israelbii lẹ hé Nyoṅmọ ameye; ni Mose fo lala, ni amẹfẹ amẹla amẹke-da Nyoṅmọ ṣi.

Beni Mose ke Israelbii le nyie ahū ni amebaše nā le nọ le, amēnāá abolo, ni asań amēnāá lō, hewo le amewie hūhūhū amēši Mose ke Nyońmọ. Nyońmọ nu amehūhūhūwiemọ le, ni ekē Mose akē: Nyebaná lō, ni mibahā abolo ane ahānye. Gbekenāši le Nyońmọ hā trakokoi pī basliki ye šikpoń kpakpa, ni Israelbii le mōmọ pī ameye. Lebi le amena *mána* pī ní Nyońmọ ehā ene efie ši, ni amebua nā ni ameye. No se le etšee ni amebōi hūhūhūwiemọ ekoń ye nu hewo; ni beni Mose kpa Nyońmọ fai le, ekēle akē: Oke otšo le atfa tesā le; ni efe nakai, ni nu pī dše tesā le mli ho. Bōni fe ní Israelbii le ná lō ke abolo ke nu ne.

Nyekahaoa nyehe nyekē akē: Meni wooye, alo meni woonu, meni hū wońō-ha wöhe? Edšake nii ne fē se dšēnmāđšianbii le dio. Ši nyetše le ní yo ūwei le le akē nyeye nii ne fē he nitsumo. Mat. 6, 31. 32.

21. Mla hāmo.

Beni Israelbii le nyie ahū ni amēše Sinai goń le he le, amebato nsra ye dšei, ni amehī ši afi nakplo. No mli nońń le Nyońmọ kpleke ši ke-ba goń le nọ, ni etšé Mose ke-te dšei; keke ni nyońmọ bōi šimọ, ni srawai gbla, ni goń le hoso ni edše lasū; ni Nyońmọ ke Israelbii le wie ekē:

1. Midši Iehowa, o-Nyońmọ le, ní dšieo ke-dšē Mizraim šikpoń le nọ, ke-dšē nyódši awe le.

Kāná nyońmọi krokomei ye mise.

2. Kāfe amāgā ko lo noko ní tamọ nii ní yo ūwei, lo nii ní yo šikpoń le nọ, lo nii ní yo nu mli ye šikpoń le šiši le ohā ohe. Kāđšáame, ni kāsúmọame hū; edšake mi, Iehowa, o-Nyońmọ le, midši Nyońmọ awuńāyelo

ní woq tšemei atōmōi anyōmō ke-tšóq bii anō ke-yašiq yinqbii ní dši etē ke yinqbii ní dši edfe ní nyeomi le anō; ni minaä mei akpei abo ní sumoōmi ní ameyeq mikitāi le anō le amōbo.

3. Kāhīe Iehowa, o-Nyoñmō le, gbei amlī yakayaka, edšake Iehowa ebuñ moni hīeq egbei amlī yakayaka le bem.

4. Ohīe ahī hedšōmōgbī le nō, ni oyele kroñkroñ. Gbīi ekpa le otšu nii, ni ofe onii fiā; ši gbī ní dši gbī kpawo le dši hedšōmōgbī hā Iehowa, o-Nyoñmō le; no nō le kātšu nitšumō ko, bo, lo obinū, lo obiyō, lo owenū, lo oweyō, lo okoloi, lo ogbo ní yō ogbói le amlī. Edšake gbīi ekpa Iehowa ñō-fe ñwei ke šikpoñ ke ñšq ke nofēno ní yō amemli, ni gbī ní dši gbī kpawo le edšō ehe. Nohewo ni Iehowa dšō hedšōmōgbī le, ni efele kroñkroñ le.

5. Wo otše ke onye, koni ogbīi atše ye šikpoñ le ní Iehowa, o-Nyoñmō le, ñō-hāao le nō.

6. Kāgbe gbomo.

7. Kābo adfamañ.

8. Kādšu.

9. Kāye amale odase ye onanyo hewo.

10. Ohīe akakō onanyo šīa nō. Ohīe akakō onanyo ñā, lo ewenū, lo eweyō, lo etšina, lo etedši, alo noko ní dši onanyo nō nō.

Nyoñmō ñmā neke kitāi ne ye tāoi kplei enyō nō ni eke-hā Mose, koni eke-yahā mañbii le ni etšōame kitāi le.

Kedši nyele nii ne ni nyeye nō le, adšōnye. Ioh. 13, 17.

22. Šika tšínabi le.

Beni Mose yò goń le nò lolo ni Israelbii le mēle āhū ni ebaa le, amekē Aaron akē: Mose baa dońń, nohewo le femo nyońmōi krokomei ohāwo. Aaron hū šeamē gbeyei, hewo le ekplē, ni ehé amēšika-toiańńii ni eke-fe šika tšínabi ehāame; kēkē ni amēbōi le dšámo. Beni Mose dše goń le nò ebaā, ni ena akē amēńdšo ke-mbole šika tšínabi le, emli fū, ni eke kitā-tāoi enyo le fē tfia ši ni amēdfāra. No se le ehe šika tšínabi le ye amēdeń ní eša. Agbene Mose fā akē: Sa akē tšínadšáloi le agboi! Kēkē ni Levibii le te ši ni amēgbe Israelbii le atēń mei akpei-etē. Ni Mose bua mań mū le fē nā, ni ekeame wie akē: Nyefe eša kpetēńkple nyekē-wo Nyońmō mlila; makpalē fai mahānye. Ni ete goń le nò, ni eyakpa Nyońmō fai; ni eke eša kple ne faame. Agbene Nyońmō hā Mose tao tāoi krokomei enyo, ni eumā kitāi le ye nò ehāle ekou.

Ene akagbalewo fōńfō akē wošši Iehowa,
ni woyasúmo nyońmōi krokomei.   Ioš. 24, 16.
Mōbonalo dšimi, Iehowa kē,
mibēńnye miwoń mimli ke-yań nāno.   Ier. 3, 12.

23. Hogbāńtōlo le ke Nyońmō he musubolo le.

Beni Israelbii le yò nā le nò lolo le, gbiko Hogbā le nū ko miya ayale lai; ni Israelbii le ekomei nale, ni amekplale ke-ba Mose ke Aaron ke mań le fē ņō. Amēke nū le yawo tšūń; ni beni amēbi Iehowa nō nyōmowo ní sale le, Iehowa kē Mose akē: Ahā mań le atfiale tei ní egbo. Nohewo le amekplale ke-dše nsra le mli, ni ameyatfiale tei.

Israelyō ko hū yẹ binū kome ní eke wòndšálo ko fọ. Gbiko lẹ bi fōn nẹ ke Israelnyo ko bé, ni ewie musubō-wiemọ eši Nyoñmọ. Beni Israelbii lẹ ekomei nu ni amẹke Nyoñmọ he musubọlo nẹ ba Mose nō lẹ, ehā awolẹ tšūn; ni fe se lẹ Nyoñmọ fà Mose ake ehā atfiále tei. Keke ni asafo lẹ kplale ke-dše nsra lẹ mli ni amẹyatfiále tei.

Nyeyea hedšōmogbi lẹ, edšake eye kronkron ehānye; mofemo ní abulele lẹ, gbe ágbele. 2 Mose 31, 14.

Moni boṣ Nyoñmọ gbei lẹ he musu lẹ, gbe ágbele. 3 Mose 24, 16.

24. Sralọi lẹ ke Israel atūatšemọi.

Beni efe fiō ní Israelbii lẹ aše Kanaan šikpoñ lẹ no lẹ, Mose tšū mei nyoñma ke enyo, koni ameyakwe boni šikpoñ lẹ ke enobii yo.

Beni amekū amese ameba lẹ, amebafā mañ lẹ tšui, amekē: Šikpoñ lẹ hi ni eye feo; ši enobii lẹ oblāni agboi dšiamẹ; ké okwẹame ni okwẹwo lẹ, wotšōmoọ tamọ agāi pe. Keke ni mañ mū lẹ fē tšui fā, ni ametao ake amekū amese ke-ya Mizraim. Ši sralọi lẹ aten mei enyo ní atšégame Iošua ke Kaleb lẹ hāame tšui. Neke atūatšemọ nẹ hewọ lẹ mei ní adšieame ke-dše Mizraim lẹ aten mōkomoko šee Kanaan šikpoñ lẹ no, dša amebii ke Iošua ke Kaleb lẹ pe.

Ši kẹle amekā atūatšemọ nẹ he lolo. Gbiko lẹ mei etē ní atšégame Kora ke Datan ke Abiram lẹ ke Mose ke Aaron bōi awuñāyeli yẹ onukpayeli ke osofoyeli lẹ hewọ. Ši Iehowa hā šikpoñ gba, ni emiame ke amenibii fē; ni la dše Iehowa nō bašā mei ní fata amehelẹ. Gbiko hū, beni amenyie gbẹ lẹ lolo lẹ, amewie hūhūhū

ekoñ ye abolo kpakpa ke nu ní amẹnáá hewo. Keke ni lehowa hā onūfū babote ameteñ, ni amekōmoame,

ni mei pī gboi. Ši beni mañ le hā Mose kpa Nyoñmo fai hāame le, Nyoñmo hā efe ayawa onūfū, ni eke-tšotsšoro tšo kakadaññ ko no; ni mofemo ní onūfū akōo ni okwe ayawa onūfū ne, oyi náa wala.

Boni Mose wó onūfū le no ye ná le no le, nakai noññ sa ake awó gbomobi le no. Koni mofemo ní heo eno yeo le hie akakpātā, si moñ ená nāno wala. Ioh. 3, 14. 15.

25. Bileam he sane ke Mose gběle.

Beni amēše Kanaan šikpoñ le hūsūi ano ni amebōi noyeli le, Balak, Moab mañtše le, tšū ayakpē klamo ko ní atšéole Bileam le ke-dše Mesopotamia šikpoñ le no, koni ebalomo Israelbii le. Beni enyie gbę ke-yaä le,

27. Eli ke Samuel.

Kodšolḡi le ase le nū ko ní atšéḡle Eli baye osofo nukpa hā Israelbii le. Ebii le gbomei fōdši ni, ši Eli kää amehīe; nohewḡ le Nyoñmḡ mli fū, ni eto eyiñ ake eekpātā Eli ke ebii le ahīe.

Nakai be le mli le yō Nyoñmḡ-gbeyeišelo ko ye ní atšéḡle Hana; enáá bi mrā, nohewḡ le ete solemḡtsū leñ eyakpa Nyoñmḡ fai ye bi hewḡ. Nyoñmḡ boleḡ toi, ni efo binū ní etšéḡle ake Samuel; ni beni etše fufḡ le, ekeḡle yahā Eli, koni esúmḡ Nyoñmḡ ye solemḡtsū leñ. Ake-ní Samuel dši gbekē kpakpa hewḡ le, Nyoñmḡ sumḡle, ni gbiko nyōñ, beni ewḡ ye solemḡtsū le mli le, Nyoñmḡ bo tšéḡle ake: Samuel, Samuel! Ni Samuel here nḡ ake: Wiemo, Nuntšo, ši otšūḡ mīboö toi. Ni Nyoñmḡ kḡle ake: Mibawo Eli ke ebii le nyōmḡ. — Etšee keke ni ta ba, ni leleñ, agbe Eli bii le, ni aye Israel nḡ künim;

ni beni Eli nu le, ehele ši, ni ekpa ke-dše esēi nọ egbe ši, ni ekuę kũ, ni egbo.

Fe se le Samuel bada, ni etšó Iehowa gbalọ ke Israel kodšolo.

Moni tšio etšo nā le ēnye ebi le; ši moni sumoę le, edšeę mrā etšoseęle. Abel 13, 24.

28. David ke Goliat.

Beni Samuel gbọ le, Israelbii le bi maütše, ni Iehowa ke Saul hāame. Eyiņọ le Israelbii ke Filistifoi ná ta; ni Filistifonyo oblaņ hewolo ko ní atšęęle Goliat le dše amensra leņ, ni ebatfa Israel mpoa ake: Nyeten namo sumoę ake ekemi awu? Ši Israelbii le aten mokomoko nyēē. No mli noņņ le tōkwelo oblaņyo ko ní atšęęle David le ba Israel nsra leņ ebasra enyemime; ni beni enu oblaņ le mpoatfa le, eši etšitši ake eete eke oblaņ kpanaku le ayawu, edšake ele ake Nyoņmo afata ehe. Keke ni David kọ ekromia, ni eyiņ ke-miya oblaņ le űō. Goliat ye ehe feo; ši beni David kele bakpe le, efōle akromia le, ni te le yatfa ehienā, ni oblaņ le gbē ši; keke ni David kọ le noņņ eklante ni eke-fo eyitšo. Agbene Filistifoi le atšui fā, ni amędšo foi, ni Israel ye künim. Eņę hā maņ le sumo David sane, ni beni Saul gbo le, eye maütše.

Nyoņmo kũo hewoloį anā, ši hešibaloi edroo.

1 Pet. 5, 5.

29. Absalom.

David fo bihiĩ pi. Ameten mokome ní atšęęle Absalom le gbomo fōņ ni, ni etao maütše eye; nohewo le ebua mei pi anā, koni amękpa etše David, ni amęwo le moņ

mańtše. Beni David nu sane ne, etšui fā, ni edšo foi; fe se le ebinū le kele wu, ši David webii le ye Absalom webi le ano. Ni beni Absalom tá tedši-okpoño no ke-dšofoi foi ye kō ko mli le, eyitšoi kakadāđši le yalala tšonine ko ní eba ši, ni eseñ úwei ke šikpoñ teñ, ni tedši-okpoño le dšo foi te. David asafoiatše ní atšéole Ioab le yanale ní etšotsšoro ši; keke ni eyakōlo akploi etē, ni eke-ya-gbulō Absalom tšuiñ, ni egbo. Beni abagba David ake agbe Absalom le, eye nkomo ni efóle ake: Ō Absalom, mibi, mibi!

Moni waä etše yi ni ewoo enye foi le,

bi ní woo mo hiegbēle ní ebōō mo ahora ni. Abei 19, 26.

30. Elia, gbalō le.

David le, mańtše kpakpa dšile; ši beni egbo le, mańtšemei fōđši pī baye ese; ameteñ mokonte dši Ahab. Enifōđšianii ke wońdšámō tūtu hewo le Nyońmō tšū gbalō ko ní atšéole Elia ke-ba enō, ni ebakēle ake: Nyońmō eneñ āhū. Ni eba mli nakai. Ene hā haomō pī ba, edšake nii baa, yibii ekwēē, ni anáá nu anu. Ši Elia, gbalō le Nyońmō tšōle gbē ní eyahī nā le no ye fā ko he, ni Nyońmō tšūo kwākwālabitei ní amēbahāale abolo ke lō, ni enuo fā le mli nu le eko. Beni fā leñ nu le hū tā le, Nyońmō tšōle gbē ke-te yō okūlafo ko nō. Elia bale abolo fiō; ši yō le kē: Mā kōkō obō ke mū fiō pe miyo, no miķe mibi le baye úmeņe, keke ni wogboi. Elia kē okūlafo le ake: Kāše gbeyei, ši mā le ke mū le etāñ. Ni Nyońmō dšō mā ke mū fiō le no, ni Elia ke yō le ke ebi le hī ši, ni ameye āhū ke-yaši nyońmō bane.

Mei ni kpa ko be amēhe le, amēhie gboin ye be fōñ mli, ni hōmogbii amlī le amēatōro. Lal. 37, 19.

abu mli. Si dọlẹ sọ̀n̄n hewọ ẹ mańtşẹ ẹ yee nii, ni ewọọ, ni lebi m̄n̄kpa ete ši ete dşatai abu ẹ n̄ā, ni eyana ake Daniel gboko, ši eh̄ie k̄ā, edşake Nyońmọ b̄ā eyi ni eh̄ā dşatai ẹ afele noko. Mańtşẹ ẹ ná m̄işẹ p̄ī, ni eh̄ā adşie Daniel ye bu ẹn̄, ni ake en̄āflọlọi ẹ wo mli; ni amr̄o ẹ nońn̄ ni dşatai ẹ tşeregame.

Iehowa bofo ẹ boõ nsra ye mei ni şeole gbeyei ẹ ahe ke-kpeo, ni edşiegame. Lal. 34, 8.

II. KPĀNMO HĒ LE.

I. Iohane fomo.

Osofo ko hī šī ye Israel ní atšéle Zakaria, ke eñā Elisabet. Ameyi enyo le fē amēšeo Nyoñmo gbeyei; ši amēbe bi, ni dā amēkpaā Nyoñmo fai ye he, ši amēnāá eko āhū ke-yaši amēgblo dāni Nyoñmo boame toi. Gbiko le Zakaria te Nyoñmo tšū leñ ye Ierusalem eyatšu esofonitšumo, ni Nyoñmo bofo ko ba tšū le mli, ni ekēle ake: Zakaria, kāše gbeyei! Nyoñmo énu ofaikpamo, ní oñā Elisabet bafō binū ní otšéle ake Iohane; ebatšō Israel-bii le anii, ni etšakeame ehā Nuntšo le, ni ooná ehe mīšē pī. Zakaria hee yee, hewo le bofo le tole okadi ake: Midši Gabriel, ni Nyoñmo tšūmi koni mikēo abawie; ni ootšō mumui ke-yaši beyino ní aafō Iohane.

Mañbii le mē Zakaria āhū ye kpo le no, ši ebaa mrā; ni beni edše kpo le, efōame nine, edšake enyēē ewie; keke ni ete šia. Etšē tūtu ni Elisabet fō binū, ni beni abawole gbei le, amēwekumei le mīsumo ake atšéle Zakaria, ši Elisabet kē ake: Dabi, átšéle Iohane. Keke ni amēbe etšē hīñmei, ni amēbile ake: Tó átšé gbekē le tēn? Ake-ní Zakaria nyēē awie hewo le, ehā ahāle tāo, ni eñmā ye no ake: Atšéle Iohane. Keke ni enyē ewie, ni ekē mīšē da Nyoñmo ši. Amēnanemei ke amē-

wekumei ɓe anā kpe amehe, ni amebi ake: "Meni po neke gbekē ne batsō?"

Iohane da, ni etšō gbekē kpakpa ke nilelo; ni beni eye afi nyonmai-etē ɓe, ete Iordan fā ɓe he, ni eyašie Nyonmo wiemo, ni esole mei ní baā enō ɓe.

Nyonmo wiemo ɓe dša,

ni enifemonii fē ɓe efeo ye anokwale mli. Lal. 33,4.

2. Iesu fomɔ.

Beni bofo Gabriel badšie ehe kpo etšō Zakaria ɓe, etšee ni ebadšie ehe kpo etšō oblayō ko ní atšéole Maria ní yo Nazaret ɓe; ni ewole ši ake ebaná binū, ni ebatšé egbei Iesu. Ni eba mli nakai ake Maria ná mūsū. Be fiō se ɓe oblayō Maria ne ke ewū ní atšéole Iosef ɓe fā gbē ke-te Betlehem mā leñ; ni ake-ní mei pī ete dšei ni amēnāá tōhe hewo ɓe, ameyato koloi-atšū ko mli. Ni Maria fo binū ye dšei, ni eke mama bla gbekē ɓe he, ni ekele fō koloi-aniyeniiānō mli.

Nakai be ɓe mli ɓe tōkweloi komei ke amētōi ye nā no nyōñ, ni bofo ko ba amēnō, ni ebakēame ake: Nye-kašea gbeyei! ši na, mibagbanye mišē-sane: ñmēne áfo walaherelo ɓe ní dši Kristo, Nuntšo ɓe, ahānye. Nye-yaä Betlehem mā leñ, ni nyeanale ye koloi-aniyeniiānō mli. Amrō ɓe bofoi pī bafata ehe, ni amela ake: "Anumnyam ahā Nyonmo ye ñwei flōflo, ni hedšole aba šikpoñ ɓe no, ni aná gbomei ahe tšuidšürō!" Bofoi ɓe te pe, ni tōkweloi ɓe te Betlehem, ni ameyana abifao ɓe ke enye Maria, ni amēnā mišē babaō.

Neke Nyonmo sumo dše ɓe, ake enō ebi kōme ɓe ehā, koni mofēmo ní heo eno yeo ɓe hie akakpātā, ši moñ enā nāno wala.

Ioh. 3,16.

3. Nileloi ni dšę bokā le.

Iesu fõmq le se le nileloi komei dšę bokā ba Ierusalem, ni amebabi mañtšę Herode ake: Nęgbę Iudafoi amañtšę ni afo le yõ? Wõna ehulami le, ni wõbaü wõbadšále ne. Ene hä Herode mañtšę fõn le tšui fä, ni ekę nileloi le ake: Nyeyaä Betlehem nyeyataoa abifao ne; ni ké nyenale le, nyebakęami, koni mi hũ mayadšále. Ši Herode mĩmale; etao abifao le egbe. Keke ni nileloi le yin ke-te Betlehem, ni ñulami le ni amena le tšõame gbę ahũ ke-yaši ebadamo tšũ ni Iesu yõ mli le yiteñ. Beni nileloi le bote šia le ni amena Iesu le, amena mĩšę babaõ, ni amedšále, ni amękele šika ke kroboo ke tšofä-ke-ñma. Fe se le Nyõnmo kę nileloi le ye lamõ mli ake: Nyekayaä Herode nõ doñ. Nohewõ le amęšõ gbę kroko nõ ke-te amęmañ.

Ni Nyõnmõ bofo kē Iosef hū yē lamō mli akē: Te ši, ni okē abifao lē kē enye adšo foi kē-ya Mizraim ši-kpoñ lē nō; ši Herode mitao abifao lē egbe. Kēkē ni amēdšo foi amrō lē noññ kē-te Mizraim. Beni Herode mē nilelōi lē āhū ni amēbaa lē, emli fū, ni etsū ayagbe gbekēbihīi fē nī yō Betlehem lē, akē aleenō Iesu hū afutuñ lo. Ši Iosef kē abifao lē kē enye lē šē Mizraim sešēse, ni amēhī dšēi kē-yaši Herode gbo; kēkē ni amēkū amēse kē-ba, ni amēbahī Nazaret.

Mañšemei fē akūlale,

dšenmādsi lē fē-kwa aasúmōlē.

Lal. 72, 11.

Nyõnmõ fiteq nālelōi anāi ní amēšdō lē, beni afe ní amēnidši akanyē nōkpakpa ko amēfe. Hiob 5, 12.

4. Iesu gbekēbiiāši.

Beni Iesu eye afii nyoñma ke enyo le, eke etše ke enye te gbĩdšũrõyeli ye Ierusalem; ni beni ameye gbĩdšũrõ le tã ni ameyaa šia le, Iesu hĩ ši ye Ierusalem, ni etše ke enye lee. Ametaole ye gbe le nõ, ši ametaale; hewo le amekũ amese ke-ba Ierusalem, ni ametaole. Ni gbĩi etē se le ameyanale ye solemowe le ní eke tšõlõi trá ši ēboame toi ni ēbibiamē nii. Tšõlõi le anã kpe amehē ye enilē hewo. Beni Maria ke Iosef banale le, amemī še, ni amekēle ake: Mēba ohã wotao bo neke? Ši le le ekē: Mēba nyetaoõmi? ani mibē hegbe ake mihĩõ mitše we lo? Ni ekeame te Nazaret, ni eboame toi ye nii fē mli.

Ni Iesu te ehie ye nilē ke dale ke dromo mli ye Nyoñmo ke gbomei ahie. Luk. 2, 52.

5. Iesu solemo ke ekã.

Iohane ba nã le nõ ni ešieõ ake: Nyetšakea nyetšuii, ši Nyoñmo mañtšeyeli le ebeñke. Ni mei pĩ ba enõ, ni esoleame ye Iordan fã le mli. No mli le, Iesu hũ ba Iohane nõ, kõi esolele, ni Iohane solele ye Iordan mli. Beni Iesu dše kpo ke-dše nu leñ pe, ni Mumõ kroñ-kroñ dše ñwei bayi enõ tamõ okpo, ni anu gbē ko ke-dše ñwei ake: “Mone dši misuomõbi ní minãa ehe tšui le.”

Iesu solemo le se etšee le, ete nã le nõ, ni eyee nii gbĩi nyoñmai-edšē soññ. Keke ni abonsam bakale ši etē soññ ake eefe eša lo; ši Iesu ye enõ kũnim.

Na, Nyoñmo tõi le ní wõõ dše le he eša le ke-yaã le.

Ioh. 1, 29.

6. Yōkpēmọ yẹ Kana.

Gbiko lẹ akpẹ yō yẹ Kana, ni akpẹ Iesu kẹ enye kẹ ekaselọi lẹ hū kẹ-te dṣei. Beni ameyeyọ nii lẹ lolo lẹ, amewein tā; tẹ-nugbẹi ekpa māmọ ši yẹ dṣei, ni Iesu kẹ tṣūdṣi lẹ akẹ: Nyeyea nu nyewoa gbẹi lẹ amlí obōbō. Beni tṣūdṣi lẹ yẹ wo mli lẹ, Iesu kẹame akẹ: Nyeyea eko nyeyahāa kpēmọtṣe lẹ. Ni amefe nakai. Ni beni kpēmọtṣe lẹ sa enā lẹ, etṣō wein. Kẹkẹ ni ekẹ ayemforowu lẹ akẹ: Nẹkẹ wein nẹ hī naakpa, ekroko lẹ ehī tamọ enẹ. Nu ní Iesu hā etṣō wein nẹ dṣi kleinkleñ okadi ní efe; ni ekaselọi lẹ he enọ yẹ.

Nyekẹ mei ní nyáa lẹ anyáa,

ni nyekẹ mei ní fọọ lẹ afóa.

Rom. 12, 15.

Nyedfěnmọ mli atṣea ni nyehie akāa ši ahāa solemọi.

1 Pet. 4, 7.

7. Petro wuoyā.

Gbī kroko, beni Iesu te mañ ko ní atṣẹọlẹ Kapernaum lẹ mli ni edamọ nṣọ lẹ nā lẹ, mei pī ba eñd amẹbabo Nyoñmọ wiemọ toi. Nohewọ lẹ Iesu bote Simon Petro lẹlẹ mli, ni etá mli eṣiẹ etṣdame. No sẹ lẹ ekẹ Simon

ake: Nyetsia nyeyaä fiō, ní nyefōa nyeyāi le, koni nyená lō. Ši Simon here nō ake: Nuntšo, nyō neñ fē wotšu nii āhū, wōnāá lō komeflo; ši ake-ní bo okēmi ne, mafō yā le ekoñ. Keke ni Simon ke enanemei le fō yā le, ni amegbe lō babaō. Ene hā Simon Petro nā kpe ehe, ni ebakūla ši ye Iesu hie, ni ekē ake: Nuntšo, dse mimasei, edsake ešafelo dšimi. Ni Iesu kē eke enanemei le ake: Nyenyiea mise! Keke ni ameyakpleke, ni amēši ameloi ke amelege ke amēšiai, ni ameyatšomo Iesu kaseloi.

Nyefea nofēno ye Nuntšo Iesu gbei amlí. Kol. 3, 17.

Kedši moko misúmomi le, hā ní enyie mise,

ni heni miyo le, dšei misúolo le hū aahi. Ioh. 12, 26.

8. Kpitiyeloí le.

Gbiko le nū kpitiyelo ko bakūla ši ye Iesu hie ni ekpale fai ake: Nuntšo, ké osumo le, oonyē ohā mihe atše. Keke ni enii fe Iesu mōbo, ni ekpā enine mli eta ehe, ni ekēle ake: Mafe, ohe átše! Amrō le ekpiti le tā, ni ehe wale.

Gbi kroko hū, beni Iesu te Ierusalem le, eke kpitiyeloí nyoñma kpe ye dšrawōhe ko, ni amēkēle ake: “Nuntšo Iesu, nawo mōbo!” Keke ni Iesu kēame ake: “Nyeyaä, nyekē nyehe ayatšōa osofoi le.” Ni leleñ, beni kpitiyeloí le yaä osofoi le añō le, amēkpiti le tā. Ši amēteñ mokome ní dši Samarianyo le pe kū ese eba Iesu nō, ni ebakūla ši ye ehie, ni edale ši. Ni Iesu kē ake: Kpitiyeloí nyoñma ahe tā le, mokome keke ebada Nyoñmo ši ne; ši nēgbe mei nehū le yo? Ni ekē Samarianyo le ake: “Te ši ní oya; ohemo-ke-yeli etšáo.”

Moni šāa šidā-afole le, ēwo mihie nyam, ni edše gbe ni matsó nō matsōle Nyoñmo yiwalaheremo le.

Lal. 50, 23.

9. Obubuafo lẹ.

Beni Iesu yọ Kapernaum lẹ, mei pī ba enō yẹ šia heni eyọ lẹ, ni edšadše Nyoñmọ wiemọ etšōame. No mli nonñ lẹ, mei edfẹ wó obubuafo ko ní kǎ sǎ nọ, amẹtao akẹ amẹkẹlẹ aba Iesu ñō ní etšále. Si mei pī etšī šīnǎ lẹ ši kẹ tšū leñ, nohewọ lẹ hīi lẹ wó obubuafo lẹ kẹ-tšó tšū lẹ yiteñ, ni amẹgbu dšei, ni amẹši obubuafo lẹ kẹ-bañmē Iesu hīe. Beni Iesu na amẹhemọ-kẹ-yeli lẹ, ekẹ obubuafo lẹ akẹ: Otšui anyō omli, mibi! ohe ešai lẹ añō-fao; te ši, wó osǎ lẹ ni oya šia! Amrō lẹ obubuafo lẹ te ši, ni ewó esǎ lẹ ni ete šia. Mei ní nale anǎ kpe amẹhe, ni amẹdšie Nyoñmọ yi.

Nii abọ fē ní nyekpaä he fai yẹ nyesolemọ mli lẹ, nyeha nyeyea akẹ nyeaná, ni aañō-hānye. Mar. 11, 24. Dšiemọ Iehowa yi, misusuma! Lẹ ekẹ onišaiianii fē faä, lẹ etšáa ohelai fiā kwa. Lal. 103, 3.

10. Nain oblanyo lẹ šitēmọ.

Iesu mīya Nain mā leñ, ni beni ešẹ mañ lẹ agbó lẹ nǎ etǎ lẹ, ekẹ meikomei ní tēre gbonyo kpe. Moni egbo lẹ nye lẹ, okūlafo ni, ni lẹ dšī cbi kometō; nohewọ lẹ mā leñ bii pī kẹlẹ nyie, ni amẹšedšeo emī. Beni Iesu nale lẹ, efcle mọbo, ni ekẹlẹ akẹ: Kǎfó! Kẹkẹ ni eta gbonyo adeka lẹ he, ni mei ní tērele lẹ wa damọ ši. Ni Iesu kẹ gbonyo lẹ akẹ: Oblanyo, te ši! Ni amrō lẹ nonñ lẹ gbonyo lẹ te ši, ni ebōi wiemọ, ni Iesu kẹlẹ hā enye. Mei lẹ fē ahe dšō amẹhe, ni amẹdšie Nyoñmọ yi, ni amẹkẹ: Gbalọ kpetenkple dšī Iesu.

Mawu lẹ dšī woyiwalaheremọ Mawu, ni Nuntšọ Iehowa lẹ dšī moni dšieọ mo kẹ-dšeo gbèle mli. Lal. 68, 21.

11. Iesu hã gbomei akpei-enumo niyenii.

Mei pī ba Iesu nō ye nã le nō, ni edšadše Nyonmo sane etšōame, ni etšá ameten helatšemei pī. Beni dše na le, ekē ekaseloi le akē: Nyehāa asafo le nii ní ameye. Ši kaselo le ekome ní atšéole Andrea le kē Iesu akē: Aboloi enumo ke lōi enyo pe wojo, ni ešename; edšake ameyi fá. Ni Iesu kē akē: Gbomei le atrá ši. Keke ni ekōlo aboloi enumo ke lōi enyo le, ni ewó ehie nō ke-te nwei ni esole. No se le ekūmo aboloi le amlí, ni eke-hã kaseloi le, ke lōi le fē, ni ameyadša amehã asafo le. Asafo mū le fē ye ni ametōro, ni fufudši kafui nyoima ke enyo sōn le ye niyenii le ase. Enē hã mei le anã kpe amehe, ni amedšie Iesu yi; edšake mei ni ye le ayi afe akpei-enumo ke se.

Nyetaoa Nyonmo mantšeyeli le ke edsale le tšutšu,
ni ake nii ne fē aafata he abānye. Mat. 6, 33.

Nyedaã Iehowa ši, edšake ehí,
edšake nāno emobonale hio ši ke-yaã! Lal. 106, 1.

12. Iesu nšo nō-nyiemo.

Nākpenii ne ase Iesu wo ekaseloi le agbe, ni amedše wuo ke-miya Kapernaum mā leñ; ši le le ekome ete goñ ko nō eyasole. Beni kaseloi le nyie nšo le hie le, ahum kple batfa, ni ehã nšo le gri, hewo le ametšui fá. No mli nouñ le, Iesu dše goñ le nō, ni enyie nšo le nō kemba amēnò; ši kaseloi le yoolē, amēše gbeyei akē bene sisa ni. Ni Iesu kēame akē: Nyekāsea gbeyei, miu. Keke ni Petro kē akē: Ké bo ni le, hã maba ouñ! Ni Iesu umēle gbē. Petro yi ši ke-dše lele le mli, ni enyie

úšo ɽ ɽ ɽ; ši beni ena bɽni kɽyo ɽ tfaä ɽ, eše gbeyei,
 nohewɽ ɽ ebɽi šiumo, ni ebo akɽ: Nuntšo, heremɽmi!
 mĩmĩ nu. Iesu mɽ emli, ni ekɽlɽ akɽ: Ohemɽ-ke-yeli
 fáá! Ni beni amɽba ɽlɽ ɽ mli ɽ, kɽyo ɽ fɽ tfa, ni
 kaselɽi ɽ ke nãkpe yakpleke.

Mi, Iehowa, o-Nyoãmo ɽ, mihie onine dšrɽ mli, ni
 mikɽo akɽ: Kãše gbeyei! maye mabua. Ies. 41,13.

13. Mumui-toimūlo le ke filafō le tšámo.

Iesu te nšonā gbiko, ni asafo le ke mumui-toimūlo ko ba enō amebakpale fai ake eke enine aumē eno ni etšále. Keke ni Iesu mō emli ke-te afā, eke ewao wo etoiñ ni eta elilei he; no se le ekwe ñwei esole ni ekēle ake: "Hefata!" (gblemo!) Amrō le mumui-toimūlo le nu nii ni ewie, ni asafo le nā kpe amehe, ni amekē: Iesu efe nii fē dšogbāñ: Ehāa toimūloi nuo nii, ni mumui hū wieo.

Be ko hū Iesu te Ierusalem, ni eyana filafō ko. Keke ni etšē ladšō efie šikpoñ ni eke-kpoto sū, ni eke sū le kpa filafō le hīñmeii ano, ni ekēle ake: Ya Siloa fā leñ ni oyadšu ohe. Filafō le bo Iesu toi, ni ete eyadšu, ni ena nii. No se le ehe Iesu eye, ni eba ebadšále.

filafoi mina nii, ni obubuafoi minyie;

kpitiyeloi ahe mitše, ni toimūloi minu nii;

gbohū mite ši, ni ohiafoi le, ādšadše sanekpakpa ātšō-ame.

Mat. 11, 5.

14. Iesu dšō gbekēbii le.

Yei biianyemei pī ke amebii ba Iesu nō, koni edšōame; ni ená he mīše babaō, edšake esumoō gbekēbii naakpa. Ši ekaseloi le mītao ake amefieo yei le ke gbekēbii le. Ni beni Iesu na le, ekē ake: "Nyehāa gbekēbii le abaā miñō, ni nyekatsīaame gbē; ši menemei anō dši nwei mañšeyeli le!" Keke ni eke enidši fie gbekēbii le anō ni edšōame.

Misumoō mei ní sumoōmi,

ni mei ní dšeo mrā taoō misegbe le ameanami.

Abei 8, 17.

15. Samarianyo mōbōnalō le.

Iesu gba sādši srōtoi; ekome dši noni baā ne: Nū ko fā gbē ke-dšē Ierusalem ke-mīya Ieriko. Ši beni enyie gbē le nō le, odšotfaloi batuale, amēkplō ehe atade, ni ameyile āhū ni etō piti; keke ni amedšo foi amēšile. Etšee le, osofo ko baho ye gbē le nō, ni beni ena nū ne le, efoo edaň ni cho ete. No se le Levinyo (solemoťšūntšūlo) ko hū baho; le hū enale, ši efoo edaň. Agbene Samarianyo ko ba, ni le le, beni enale le, emūsūň tšōle, ni egba ete enō, ni eke mū ke wein yafie epilamoī le anō, ni efimō nō ehāle. No se le ewóle etá ledientšē ekolo nō, ni ekele ba gboiatōhe ko ebakwele. Asaň dšetšerenō beni ebaya le, ehā gboiatōhetšē le šika, ni ekele ake: Kwemole dšogbāň! etšēň ni maba ekoň, ni nyōmō fē ní oobō ye ehewō le, mawoö. — Samarianyo le, mōbōnalō dšile, ši osofo le ke Levinyo le yiwaloi dšiamē.

Adšō mei ní naā mōbō;

ši aanaame mōbō.

Mat. 5, 7.

16. Farisifonyo ɽe ke ntōhelo ɽe.

Iesu gba sane kroko hū ekē: Gbiko ɽe hii enyo te solemowe ɽe ameyasole; mokome ɽe, Farisifonyo dšile, ni mokome ɽe, ntōhelo ni. Farisifonyo ɽe sole ekē: Nyoŋmo, mīdao ši akę midšee awuyelo, midšee dšulo, asaŋ midšee kūtūmpofo ke apasafo; ši moŋ mifeo edšūrō ke nii kpakpai pī. Ntōhelo ɽe damo se fleŋŋ, ewóó ebie no tete, ši moŋ emā eyi ši ni ešimo etšitši, ni esole akę: Nyoŋmo, okęmi ešafelo ne akpātā. Ni Nyoŋmo ke ntōhelo ɽe he ešai fale, ši Farisifonyo ɽe enō-faale; edsake Farisifonyo ɽe wó ehe no, ši ntōhelo ɽe ba ehe ši.

Iehowa mihī mofemo ní woọ ehe ye etšui mli. Abei 16, 5.

17. Bi nyenyentfi ɽe.

Sane kroko ní Iesu gba ne: Nū ko ye bihii enyo; ni ye mli āhū ɽe, ameten gbekē ɽe kę etše akę: Dša onii ɽe amlī, ni okę migbefānnō ahāmi ni maya, ši mikeo ehii ši tšuu nii donn. Edo tše ɽe, ši ehā ebi ɽe egbefānnii ɽe kę. Keke ni bi ɽe fā gbę ete šonŋ, ni eyafite ešika ɽe fē. Beni ešika ɽe tā pe, keke ni hōmo ba mā leŋ; ni akę-ni enáá nii eye ni enáá atade ewo hewo ɽe, ete nū ko nō ni eyakwe ekplokōi. Hōmo yele naakpa, ni etao kplokōi aniyenii ɽe eko dšaŋ eye, ši enáá; nohewo ɽe eye etšui naakpa. Agbenę esusu eyiŋ akę: Mitše ye apāfoi pī, ni amefee niyenii ahe fei, ni hōmo gbeomi ye bię ne; mate mitše nō, ni kę ehii ɽe, matšó epāfoi ɽe eko keke. Keke ni eyiŋ ke-ba etše nō. Beni ebaā ni etše nale ye šonŋ ɽe, ekele yakpe, olōle atū ni efo enā. Gbekē ɽe kę etše akę: Atā, mife eša miši Nyoŋmo ke bo fē, ni misaa akę atšęomi obi

doññ. Ši tše ɽe ke-fale, ni esumo esane ekoñ, ni ehā awole atade fefeo ke waoga ke tokotai; no se ɽe ehā agbe tšinabi, ni ameye ni amená tšuidšürō.

Beni binukpa ɽe dše ñmōši ba ni ena bõni anyáa enyemi gbekē ɽe he ɽe, enōō enā hewo ɽe ehe tšēle.

Miše aaba ñwei ye ešafelo kome ní tšakeo etšui ɽe hewo.

Luk. 15, 7.

18. Niiatše ɽe ke Lazaro.

Sane ɽe ekroko hū ne: Nū niiatše ko ni yo, ewoo atade fefeo ní dšra wa, ni dāne enāa tšuidšürō. Si ohiafo ko hū ye ní kā niiatše ɽe agbó ɽe nā ke ehe fadši pī, atšéole Lazaro. Etao abolo fufudši ní dšeo niiatše ɽe okplō no fieo ši ɽe eye; ni efadši ɽe, gbéi ba balemoo no. Ye mli āhū ɽe, ohiafo ɽe bagbo, ni bofoi bawóle ke-

yatá Abraham mliši. Ni niatše le hū bagbo, ni afūle fefeo, ši ete abonsamiadše. Beni ena Lazaro ye Abraham mliši le, ekē Abraham ake: Atā Abraham, nami mōbō ní otšū Lazaro, koni eke ewao nā ayatšō nu mli, ni eke-basa mililei nō, ši mīna nō ye lalileii ne amlī. Ni Abraham kēle ake: Mibi, kaimō ake oye onii kpa-kpai ye šikpoñ le nō momo, ši Lazaro le pīmō soññ epī; nobewō le agbene āšedše emī, ši bo le, kpāko apīo; asañ gbē bē ní wotšó ke-ba onō. Niatše le kē Abraham ekoñ ake: Ata, ofai ne, tšū Lazaro ke-ya mitše we le mō; miye nyemimeī enumō, ni eyadšadše biē sane etšōame ní amētšake, koni amēkaba biē. Ni Abraham herele nō ake: Mose ke gbaloi le edšadše ni amēwie ní amētšōame āhū; hā ní onyemimeī le aboame toi; ši Lazaro le, eyaa amēñō.

Dše le hoq eyaä ke emli sedinii le; ši moni feo Nyo-nmō suomōnāniī le hīo ši ke-yaä nāno. 1 Ioh. 2, 17.

19. Iesu tšō ekaseloi le solemo.

Gbīko le Nuntšō Iesu mīsōle, ni kaseloi le eko kēle ake: "Nuntšō, tšōmōwo solemo." Ni Iesu kē ake: Nyesōlea neke: Wotše ní yo ūwei! Ogbei le he atše. Omañtšeyeli le aba. Afe noni osumoq ye šikpoñ le nō, take afeo ye ūwei le. Hāwo ūmēne wōdā-nmā. Ni oke wōnōtōmōi le afawō, tamō boni wōke-faä mei ní tō wōno le. Ni okewō akaya kā le mli. Ši dšiemōwo ke-dše efōñ le mli. Ši onō dši mañtšeyeli le ke hewale le ke anumnyam le ke-yašiq nāno. Amen.

Ši ke nyemisōle le, nyekawiea trili tamō wōndšáloi le; ši amēsuso ake amēwiemo babaō hewō aaboame toi.

Mat. 6, 7.

20. Zakeo.

Nū ko hī ši ye Ieriko mā leñ, atšéole Zakeo, ni ntō-helo-nukpa ke niatše dšile. Gbiko le Iesu yatšó mā leñ, ni Zakeo mītaole akwe, ši enaale, edšake mei pī ebole Iesu he, ni le Zakeo le dientše le akotia dšile, hewo le eyakwo tšo. Beni Iesu nale le, ekēle ake: Zakeo, kplekemo ši mrāmrā, ši n̄mēne owe le mibato. Kēke ni Zakeo ke mīše kpleke ši oyá, ni beni eke Iesu te šia le, ekē Iesu ake: Nuntšo, mīke minii ní miyo le fá ehā ohiafoi, edšake mišišiu mei pī, ni mitao ake mahā ni ateke n̄o. Zakeo tšake etšui, ni Iesu ná mīše ni ekēle ake: N̄mēne waláheremo eba šia ne, edšake:

Gbomobi le ba noni elādše le taomo ke yiwalaheremo.

Luk. 19, 10.

21. Nyemimei etē ní yo Betania le.

Akrowa ko ye Ierusalem masei ní atšéole Betania, ni nyemimei kpakpai etē hī ši ye nakai akrowa le mli: yei enyo, atšéome Marta ke Maria, ke amenyeminū kome ní atšéole Lazaro. Iesu sumoome, ni eyaā amehō dāne. Gbiko le ete dšei, ni beni ewieo ye n̄wei mañ-tšeyeli le hewo le, Maria batá enādši aši ni ebole toi; ši Marta le, ēsumo ake efe niyeni ehā Iesu, nohewo le ebō mōdeñ naakpa. Ši beni ena ake Maria fataa ehe le, edole, ni ekē Iesu ake: Nuntšo, mikome mitšuo nii ne; hā Maria abafata mihe. Ni Iesu herele n̄o ake: Marta, Marta! ōgba ohe nā tūtu, ši nōkome pe ehā, ni no Maria ekō ne.

Be kplañ se le, amenyeminū Lazaro le he baye, ni amētšū ke-te Iesu n̄o ayakēle ake: Nuntšo, ošientše Lazaro he mīye. Iesu eyaa Betania mrā, edšake ele

ake, ké Lazaro gbo lẹ, ebatēlẹ ši. Ši gbīi etē se lẹ ekē ekaseloi lẹ ake: Wošientšẹ Lazaro egbo, hewo lẹ mīya ní mayatēlẹ ši. Ni ekē ekaseloi lẹ yiñ ke-te.

Beni amēšẹ Betania lẹ, Lazaro egbo momo, ni Iudafoi lẹ pī eba Marta ke Maria nō amēmīšedše amēmī. Keke ni Marta ke Iesu yakpe, ni ekēlẹ ake: Nuntšo, oba mrā dšikūlẹ, minyemi lẹ gboñ; ši enẹ tete lẹ mile ake oonyē ake okpaā Nyoñmo fai ni eboṣo toi. Iesu šedše Marta mī, ni ekēlẹ ake: “Midši šitē lẹ ke wala lẹ; moni heo mino eyeo lẹ, ke-dši egbo tete lẹ, ehie aakā.”

Agbene Marta yatšẹ enyemi Maria ke-ba, ni lẹ hū eke Iesu bakpe, ni ekūla ši ye ehie, ni ekēlẹ ake: Nuntšo, oba mrā dšikūlẹ, minyemi lẹ gboñ. Ni Iesu bi ake: Nēgbẹ efūhe lẹ yo? Ni ameyatšōlẹ dšei. Ši beni Iesu na boni amefoo lẹ, efele awerēhō, ni lẹ hū efó. Keke ni Iudafoi lẹ kẹ: Esumo Lazaro pi! No se lẹ Iesu kẹ ake: Nyedšiea te lẹ ye bu lẹ nā! Ši Marta kẹ: Nuntšo, eša momo, edšake gbīi edfe soññ nẹ. Iesu mā no mí kẹ ake adšie te lẹ; ni beni adšie te lẹ, ekwe iwei esole, ni ebo wā ewo bu lẹ mli ake: “Lazaro ē, dše kpo!” Keke ni Lazaro hie tšē, ni edše kpo ke-dše bu leñ ke ehe fū-mamai lẹ; ni amefēne ye ehe, ni amekelẹ te šia. Iudafoi ní na lẹ atēñ mei pī he Iesu no ameye; ši Farisifoi lẹ amlī fū, ni amekpāñ ake ameaglebele.

Woyiwalaherelọ Iesu Kristo efo gbēle se,
ni edšie wala ke nāno šihile kpo etšōwo. 2 Tim. 1, 10.

22. Iesu Ierusalem-botemo.

Iesu ke ekaseloi lẹ yiñ ke-mīya Ierusalem ameyaye Hehō gbīdšūrō. Ni beni amebenke akrowa ko ní atšéole Betfage lẹ, ekē ekaseloi lẹ atēñ mei enyo ake: Nyeyaā

akrowa le mli, ni nyeana tedšiyō ke ebi ní ñmō ši nyefēneaame ni nyekeame abahāami. Kaseloj le bo toi, ni ameyanō tedšii le ke-ba, amekē atadei ha bi le nō, ni amewō Iesu amētá nō; ni meikomei hū ke amētadei ke teñbleoi ha gbe le nō. Keke ni Iesu tá tedšibi le nō ke-bote Ierusalem, ni asafo ní kele nyie le ke mīše dšie Nyonmō yi, amekē ake:

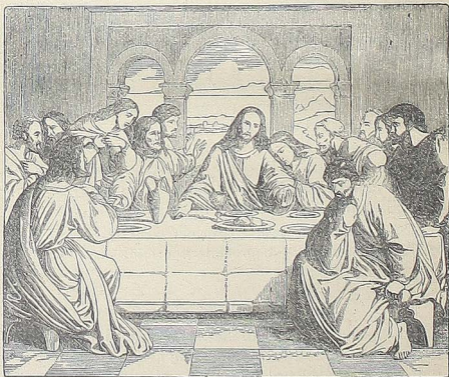
Hosiana (Nuntšo, buamō) David bi le!

Adšō moni baä ye Nuntšo le gbei anō le!

Hosiana ye ñwei flōflo!

Mat. 21, 9.

23. Iesu ke ekaseloj le anāgbē-niyeli.

Iesu bote Ierusalem Hogbā, ni eno Dšu ke Dšufo ke Šo le etšō nii ye solemowe le, ni etšá helatšemei. Sō gbeke le, eke ekaseloi le ye Hehō le. No mli le hū eto Nuntšo niyenii le. Beni ameyeo nii le, eko abolo, ni edšō no, ekūmo, ni eke-hā ekaseloi le, ni ekē: Nyehea, nyeyea! ene dši migbomotšo ní aňō-hā ye nyehewo le; nyefea ene ni nyeňō-kaimi. Keke ni ewó kpulu le hū, ni eda ši, ni eke-hāame ekē ake: Nyefē nyenua! ene dši milá ní dši kpānmō hē le nō le ní afose ahānye ke meī pī ye ešaiřa hewo le; ši abo ni nyeanu le, nyeňō-kaiami.

Adšō moni yeo abolo ye Nyonmo maňšeyeli le mli.

Luk. 14, 15.

24. Iesu ye Getsemane.

Niyenii le se le, Iesu ke ekaseloi le dše kpo ke-te Getsemane trom le mli; ni ešiamē, ni enō Petro ke Iakobo ke Iohane efata ehe. Keke ni ebōi pimo ke hekpokpomo, ni ekēame ake: Misusuma mīna nō naakpa; nyehīa ši ye bie ni nyesraä, koni mayasole maba. Agbene ešiamē ete hīe fiō, ni eyakūla ši, ni esole ši etē sqññ ekē ake: Atā, kedši ahī le, hā ní amanehūlū ne aho mihe aya; kēle dsee bōni mi misumoo, ši bōni bo moň osumoo. Beni esoleo wā neke le, latša ní tamō lá tšale; ši bofo ko dše nwei bawole hewale. No se le eba ekaseloi le aňō ni ebana ake amewo; keke ni etšieame, ni ekēame ake: Nyesraä ni nyesolea. Beni ekeame wieo lolo le, kaseloi le atēn mokome ní atšéole Iuda, ní eyatšō Iesu segebe ehā osqfonukpai le ke onu-kpai le momo le, kpla asrafoi ke-ba trom le mli, koni

amebamō Iesu. Iuda sɔ Iesu nā eke-to asrafōi lẹ okadi; keke ni amemōlẹ, ni amefilẹ. Kūlẹ kaseloi lẹ mītao akẹ amefā Iesu he, nohewɔ lẹ Petro ke eklante fo osofonukpa lẹ tšūlɔ lẹ toi kome; ši Iesu kā Petro hīe, ni etsá tšūlɔ lẹ toi lẹ. Agbene kaseloi lẹ fẹ še gbeyei, ni amedšo foi.

Nyešia kpe ni nyesolea, koni nyekabote kā mli.

Mat. 26, 41.

25. Iesu ye Kaiafa hie.

Asrafoi le kpla Iesu ke-te Hana ni dsi osofonukpa Kaiafa šanū le nō; ni fe se le amekele te Kaiafa dientse nō. Woloimāloī ke onukpai le ébua amehe nā ye dšei Ni Petro hū nyie Iesu se ke-te, ni eyatá tšūdši ní wereo la le amasei. Keke ni tšūloyō ko ba bakē Petro ake: Iesu kaselo le eko dšio! Ši Petro tšo ekē: Mileele! No se le tšūloyō kroko hū kē tšūdši le ake: Hē, neke gbomo ne, Iesu kaselo le eko dšile. Ši Petro tšo ekoñ. Agbene tšūlonū ko hū kē Petro ake: Té minao ke Iesu ye trom leñ? ni tšūdši le fē mā nō mí ake: Hē, ekaselo le eko dšio! Ši Petro mli fū, ekā kitā, ni ekē: Milee Iesu! Keke ni Iesu tšó ehe ekwe Petro hie; ni Petro hele ši, ni edše kpo eyafó ahū.

Kaiafa bi Iesu ake: Mē nii otšō? Namei dšī okaselo le? Bo dšī Kristo, Nyonmō bi le, lo? Ni Iesu here nō, ni ekē: Hē, mini. Keke ni osofonukpa le tšere etade, ni ekē: Iesu égbe Nyonmō heguo! Ni ebi kodšolo le ake: "Té nyesusuo tēn?" Ši amefē amekē ake: Dša agbele! Tšūdši le hū fēfē ladšō amefie Iesu hie, ni amegbla ehie m̄ai, ni amemāmole atšerei.

Iesu le, beni adšele le, edšee moko etoo nādšian, beni enaā amanehülū le, elomoo moko; ši mon etu esane ewo moni kodšoo dšale nā le deñ. 1 Pet. 2, 23.

26. Iesu ye Pilato hie.

Sohalebi le, tšūd ši le kpla Iesu ke-ba amralo Pilato ko-dšomōhe le. Beni Iuda, segbetšolo le, na le, eye etšui, ni ekē ake: Mē efōñ mife ne, mitšō Iesu moni efeko

noko ɛ sɛgbɛ! Kɛkɛ ni eyatšɛrɛ šika ɛ ní osofonukpai ɛ kɛ-boɛ apā ɛ efie solemotšū ɛn̄, ni ete eyawo esē kpā.

Beni Iudafoi ɛ kɛ Iesu te Pilato n̄o ɛ, ebiamɛ akɛ: Mē efōn̄ Iesu fe? Ni amɛkɛ akɛ: Egblaā mei kɛ-dšɛo Kaisare (alo Roma mañtšɛ) he, ni ekɔ akɛ mañtšɛ dšile. Nohewo ɛ Pilato bi Iesu akɛ: Bo dši Iudafoi ɛ amañtšɛ ɛ lo? Ni Iesu here no akɛ: Hē, mañtšɛ dšimi moñ, ši mimañtšeyeli ɛ dšee dše neñ eyo. Agbɛnɛ osofonukpai ɛ flo enā fè tšutšu ɛ; ši efoo mli. Fe sɛ ɛ Pilato hā akɛlɛ yahā Iudafoi amañtšɛ Herode; ši Herode kɛ etšūdši ɛ ye ehe feo, amewolɛ atade yeñ, ni amehā akɛlɛ yahā Pilato ekon̄.

Afele nisenianii, ši kɛlɛ eba ehe ši, ni egblee edān tamɔ tɔgwanteñbi ní akɛlɛ yaā ayagbele, lo tamɔ tɔgwanteñ feo diō ye etšoi kulɔi ahie, ni egblee edān. Ies. 53, 7.

27. Iesu fɔbū.

Pilato bi Iudafoi ɛ akɛ: Meni mife Iesu? Ni amɛblo akɛ: "Sɛnmɔlɛ, sɛnmɔlɛ!" Ši ekɛ akɛ: Iesu efeko noko! Kɛlɛ akɛ-ní Iudafoi ɛ ekplē hewo ɛ, ehā ayi Iesu kplebii. Kɛkɛ ni asrafoi ɛ dšie ehe atade ɛ, ni amewolɛ atade tšuru, ni amɛbɔ ñmei akekre amɛkɛ-fī eyitšo, amɛkɛ pamplo wo eden̄, ni amɛkūla ši ye ehie ameye ehe feo amɛkɛ: "Ofiē, Iudafoi amañtšɛ!" Ni amehé pamplo ɛ ye eden̄ ni amɛñō-tfia eyiteñ; bɛlɛ meikomei mĩtšɛrɛ ladšɔ mĩfie ehe.

Agbɛnɛ Pilato kɛ Iesu dše kpo kɛ-te Iudafoi ɛ añō, ni eyakɛamɛ akɛ: Nyekwea, efeko noko! Bɛlɛ Iesu wo atade tšuru ɛ kɛ ñmei akekre ɛ; ni amralo ɛ

kɛame akɛ: Nyekwea !gbomo lɛ! Ši !osofonukpai lɛ
ke tšũdši blo fɛ tšutsu lɛ akɛ: "Señmɔlɛ, señmɔlɛ!"

Pilato kɛame ekoñ akɛ: Nyedientše nyeyaseñale mo
edšake mi lɛ minaa noni efe. Iudafoi lɛ herele no akɛ:
Etsé ehe Nyoñmo bi ke mañtše, hewo lɛ dša agbele.
Beni Iudafoi lɛ na akɛ Pilato mītao ehe eñmɛ lɛ, amewo
ehe gbeyei amekɛ: Ké oñmɛ monɛ he lɛ, dšee Kaisare
šientše dšio doñ. Eñɛ hã etsui fã, ni eke Iesu hã koni
ayaseñle.

Le lɛ, apilale ye wonotōmoi lɛ ahewo,
ni atfiاله nii ye wonišaianii lɛ ahewo;
agbla etoi ni woná hedšole,
ni ehe fadši lɛ akɛ-tšáawo.

Ies. 53, 5.

28. Iesu señmɔ.

Agbene asrafoi lɛ dšie atade tšuru lɛ ye Iesu he, ni
amewó eseñmotšo lɛ amɛtfa ekōñ, ni amekplale ke-mīya
heni aseño mo ye lɛ. Beni Iesu yaä lɛ, mei pī nyie

ese ke yei pi ni fõq; ni Iesu tšõ ehe ni ekãame akę: "Jerusalem biyei, nyekafõa nyehãami, ši mon nyefõa nyehãa nyedientšę nyehę ke nyebii."

Keke ni amešę seũmohe ni atšęo dšęi Golgota le, ni asrafoi le hãle ašĩn ni akę ebõ efutuũ ni enu, koni ekanu pimõ le he; ši enuu. Agbene aseũle ye awuyelõ enyõ teũ, mokome tšotsšõro enine dšurõ, ni mokome tšotsšõro abeku. Ni Iesu sole ekę: "Atã, nõ-faame, ši amelee noni amefeo." Beni aseũle le, Pilato ñmã ye seũmošõ le yiteũ akę: Iesu, Iudafoi amaũtšę le!

Ni mei ní nale le ateu mei pī ye ehe feo amekē: Ké Nyoúmō bi dšio le, dše sehmotšo le no oyi ši! Nakai asrafoi le ke osofonukpai le hū ye ehe feo. Awuyeloj ní aseñ afata ehe le hū ateu mokome ye ehe feo nakai noññ; ši edo mokome le, ni ekā enanyo le hīe, ni ekpa Iesu fai ekē: “Nuntšo, kaimomi beni ooba ye omañtseyeli le mli le!” Keke ni Iesu šedše emī ni ekēle ake: Leleñ, mīkēo ake: ñmenę noññ okemi aahī Paradeiso.

Beni Iesu na enye ke yei krokomei ke ekaselō Iohane ye eseñmotšo le šiši le, ekē enye ake: Yō, na, obi ne! Ni ekē Iohane hū ake: “Na, onye ne!” Nohewo le Iohane ñō Maria ke-te ewe.

Beni šę fane ñmle nyoñma ke enyo le, dšeñ wo duñ ahū ke-yaši ñmedši etē; keke ni Iesu bo wā ekē: Mi-Nyoúmō, mi-Nyoúmō, mēhewo ošimi? No se le ebo ekoñ ekē: “Kūmai mīyemi!” Ni asrafonyo ko ke ñšonkotša yatšo ašñ mli, ni eke-mā pamplo nā ehāle. Ni beni Iesu nu le, ekē ake: Agbe nā! Atā, mītu mimumo le mīwo odeñ. Keke ni emā eyi ši, ni egbo.

Kristo gbo mei fē yigbēle, koni mei ní hie kāmọ le ahie akakāmọ mihā amēdientšẹ amēhe doññ, ši mon amēhie akāmọ ahā moni gbo ni atēle ši ekoñ ahāame le.

2 Kor. 5, 15.

29. Iesu fū ke ešitē.

Beni šẹ gbẹkẹ le, kodšolo niatšẹ ko ní atšéọle Iosef le te Pilato ñō ni eyabile ní eke Iesu gbonyo le ahāle ní eyafū; ni Pilato kplē. Iosef hé klala eke-bla gbonyo le he, ni Nikodemo hū ke tšofā-ke-ñma bafata ehe, ni ameyi enyo le fē amēsā gbonyo le, ni ameyafūle ye Iosef dientšẹ bu hē mli, ni amēkoklo tẹ amētšī nā. Yei ní dši Iesu kaseloj le hū ba bu le nā amēbakwe heni afūle ye le; ni no se le Pilato fāmọ asrafoi ni ameyabu bu le he.

Ši Hogbā lebi mǎnkpa le šikpoñ hoso naakpa, ni bofo ko dšẹ ñwei bakoklo tẹ le ke-dše bu le nā, ni eho etá nọ. Beni buloj le nale le, ñmiñmi mōmọame ni amēgbēgbē ši, ni amēdšo foi. No se le etšẹe ni yei kaseloj le te bu le nā; ši amēnaa gbonyo le. Ni beni ameyeo he ñko-mọ le, bofoi enyo dšie amēhe kpo tšōame, ni amēšedše

amemī amekē: Iesu ete ši! Keke ni yei le dse kpo oyá, ni ameke miše te šia, ni ameyagba kaseloi le. Agbene Iohane ke Petro hu te bu le na; ši ame hu amena Iesu.

Ohie ahi Iesu Kristo ni te ši ke-dse gbohi aten le no.
2 Tim. 2, 8.

30. Iesu hekpodšiemq.

1. Beni kaseloi le dse bu le na ya le, Maria Magdalena eyaa, ši edamo ši efó. Ni bofoi enyo ni wo atadei yedši bile ake: "Awó, mēba ofó?" Maria ke ake: "Amewó mi-Nuntšo le ke-te." Keke ni etsó ehe, ni ena Iesu damo ši, ši eyole; ni ebile ake: Ani bo obawóle lo? Iesu tséle ake: "Maria!" Ni agbene eyole, ni ekē: Mi-Nuntšo! ni ekula ši ye ehie. Ši Iesu kele ake: Ya minyemime le aňo ni oyakame ake: Miya nwei ye mitše ke nye hu nyetše le űo, ke mi-Nyommo ke nye hu nye-Nyommo le űo. Ni Maria te eyagba kaseloi le.

2. Gbi le nonn gbeke le, kaseloi enyo yin ke-miya akrowa ko ni atséole Emao le mli. Ni beni amenyie gbe le no ni ameyeo Iesu amanehulu ke gbéle he nkomo le, Iesu ba amēňo, ni ekeame bagba sane; ši ameyoole. Ekeame nyie ke-te akrowa le mli, ni beni amese dsei le, dse mina, ši efe tamq noni etao efoň. Nohewo le kaseloi le kpale fai amekē: Okewo ahi ši, ši dse mina. Ni ekeame te šia. Ni beni amebaye ni le, Iesu ko abolo eda ši, ni ekumo mli ehāame. Keke ni ameyole; ši elādse ye amehie. Kaseloi enyo le ke miše kú amese ke-te Ierusalem nyo len nonn, ni kaseloi krokomei le keame ake: Lelen, Nuntšo le ete ši, ni edšie ehe kpo etsó Simon. Agbene kaseloi enyo le hu gbaame boni Iesu dšie ehe kpo etsōame le.

3. Beni amēbua amēhe nā ni amēwieo nibii ne ahe ni amēhāmo šināi amewo ameyi ye Iudafoi agbeyeišemo hewo le, Iesu ba tšū le mli, ni ebakēame ake: “Hedšole ahānye!” Kaseloi le atsui fā; ši Iesu kēame ake: Miñ. Keke ni eke eden ke enādši tšōame, ni amēná miše ake amēna Nuntšo le.

4. Toma be dšei ni sane ne ba; ni beni eba ni kaseloi krokomei le gbalē le, ehee eyee. Nohewo le gbīi kpānyo se, beni Toma keame fe yo tšūn ni anāmo šināi le ekoñ le, Iesu ba tšū leñ ni ebakēame ekoñ ake: “Hedšole ahānye!” Eke eden tšō Toma, ni ehā eta efladokui le ahe, ni ekēle ake: Kādše ñwane, ši he oye. Ni Toma kē ake: “Mi-Nuntšo ke mi-Nyoñmo!”

Boni Nyoñmo tē Nuntšo le ši ke-dše gbohīi atēñ le, nakai ebatē wo hū ši ye ehewale nā. 1 Kor. 6, 14.

Adšō mei ní enaa ni kēle amēhe ameyo le. Ioh. 20, 29.

31. Iesu ñweiyā.

Ye Iesu wiemo nā le kaseloi nyoñma ke ekome le ta Galilea goñ ko no, ni Iesu dšie ehe kpo etšōame ke kaseloi krokomei ohai-enumo ye dšei. Keke ni amēkūla ši ye ehie, ni Iesu kēame ake: Anō hegbe fe ahāmi ye ñwei ke šikpoñ no. Nohewo le nyeyaä ní nyeyafea dšēnmādši fe mikaseloi, nyebaptisiaame nyewoa Tše le ke Bi le ke Mumo kroñkroñ le gbei amlī, ni nyetšōaame ní ameyo ni fiā ní mikēnye le no. Moni heo yeo ní abaptisile le, aahere eyiwala; ši moni hee yee le, aabule fo. Ni na, mi le mikēnye ye da ke-yaši dšēñ nāgbē le.

Iesu šitē le se le ebaä ekaseloi le anō kpitiokpitio, ni ekēame wieo Nyoñmo mañšeyeli le he. Ekēame hū

ake: Nyehia ši ye Ierusalem, koni nyená Mumọ krońkroń. Ešitē le se gbī nyońmai-edfe le ekeame te Mũgoń le no ye Betania masei, ni ehole enidši ano edšọame; keke ni atatu ko ndle ke-te nwei. Beni amekweọ eyise le, amena hii enyo ni wo atadei yedši damọ amemasei. Ni hii le keame ake: Iesu ete nwei, ši ebaba ekoń. Agbene kaseloj le kula ši amedša Iesu; ni ameke miše kũ amese ke-te Ierusalem, ni dane ameye solemowe le amemidšie Nyońmo yi.

Šihilebei pi ye mitše we le;

miya ni miyasā gbehe matonye.

Ioh. 14, 2.

32. Mumọ krońkroń hāmo.

Iesu nweiyā se gbī nyońma le, Iudafoi le ye amegbidšūrō ko ni atšéle Pentekoste le; ni nakai gbī le kaseloj le fe ébua amehē nā ye šia kome ye Ierusalem. Keke ni ahum kple tfa ke-dše nwei, ni ebayí šia le obō, ni Mumọ krońkroń ba kaseloj le amlí, ni analę tamọ lalilei ye ameyiteań. Ní fe nakai le, amedšadše Nyońmo wiemo ye wiemoj srotoj amlí; ni beni Iudafoi Nyońmogbeyišeloj ní dše mādši srotoj amlí ba Ierusalem le nu mańse wiemoj ní amewieọ le, amēnā kpe amehē. Ameteń meikomei kē ake: Té tēń ni gbomei ne gbaā nākpe nitšumoj le ye wodientše wowiemo mli ne? Ši meikomei hū gbe ameheguọ, amekē: Ametōro dā! Nohewọ le Petro kē ake: Wotōroko dā, ši moń ahāwo Mumọ krońkroń. Ni eke ekā wie tšō Iudafoi le ake: Nyeseń Iesu, Nyońmo gbomo le, ši Nyońmo etēle ši ke-dše gbēle mli, ni wonale hiekālo; nohewọ le Iudafoi fe aná ale ake Nyońmo ke neke Iesu ne éfe Nuntšo ke Mesia. Neke wiemo ne ta Iudafoi le pi atšui amlí, ni amebi

Petro ke kaseloj krokomei le ake: Anyemime, té woofe tén? Petro kēame ake: Nyetsakea nyetsuiañ, ni nye-hāa asolea nyeten mofemo awoa Iesu Kristo gbei amlī ye ešaiḡa hewo, ni nyeaná Mumō kroñkroñ le.

Mei pī hé Petro wiemo le ameye, ni amehā asoleame; ni Pentekoste-hogbā ne no le mei akpei-etē soññ tšōmō Iesu kaseloj. Amekase Nyoñmō wiemo le ke-dše bofoi le anā, amekame soleo, amekame yeo Nuntšo-niyeniñ hū, ni amesumšumoō amehē. Menemei dši kleñkleñ Kristo asafo le.

Ši ké le, aņkwale Mumō le, enā eba le,
eetšōnye aņkwale le fē mli gbe. Ioh. 16, 13.

Nyoñmō, bo tšui ní he tše ohāmi,
ni ofe mumō ní fiō ši ehē ye mimli. Lal. 51, 12.

33. Petro ke lohane tšá obubuafo ko.

Gbīko le Petro ke lohane nyie ke-te Nyoñmō we le ameyasole. Ni beni amēše solemotšū le šinā le ši le, obubuafo ko tá dšei, ni ekpaā mei ní hoō le afai ní

amekele noko. Beni Petro ke Iohane hoq ye emasei le, ebaame noko; ši Petro kele ake: Dfietei ke šika le mibe eko, ši noni miyo le mahao: Iesu Kristo gbei amlı le te ši ni onyie! Keke ni Petro mo obubuafo le nine dšurō mli, ni ewo eno edamo ši; ni amrō le nonn hewale ba enadši ke etaloı amlı, ni etumo; agbene enyēo enyieo, ni edamo ši, ni eke Petro ke Iohane te solemowe le, ni eyada Nyommo ši.

Mei le ana kpe ameha naakpa, ni amekwe kaseloı le ga. Ši Petro keame ake: Israelbii, dsee wodientse wotša obubuafo le, ši Iesu moni nyekwale ni nyegbele ni Nyommo tele ši ke-dse gbohıi aten le hewale na. Nohewo le agbene nyetšakea nyotšuaın, ni nyekua nyese ke-ba Iesu no, koni ano nyeha ešai afanye.

Beni Petro dsadse Iesu šite le neke le, osofonukpai le ke Sadukifoı le amlı fu; ši mei pi he Iesu no ye.

Aanyē afe niı fiā ahā moni heo yeo le. Mar. 9, 23.

Yiwalaheremo be mokomoko mli, ni asaı gbei kroko hu be nwei šiši ni ano-hā gbomei ni sa ake atšo no ahara woyiwala. Bof. 4, 12.

34. Anania ke Safira.

Heyeliloı le sumosumo ameha naakpa; ni ameten niatšemei pi hoq amenii ni ameke šika le yahā bofoı le, ni adšaā ahā ohıafoı; nohewo le ohıafo ko be ameten ni sisēo. Nū ko ni atšēole Anania ke enā Safira hu hō abo ko, ni amesumo ake ameke šika le fe ahā ohıafoı le, ši asaı ametao ni bofoı le ke heyeliloı le abuame moıonalıoı.

Enehewo le amedšie šika le eko ameto, ni Anania ke fa ni fe le yahā bofoı le, ni ekē ake: Fe ne. Ši Mumo kroıkroı dšie kpo tšo Petro ake emale, ni ekēle ake:

Anania, mēba ohā Satan yí otšui obō ni omale neke ne? edšake odšie šika le fá oto; dšee gbomei omale otšō ne, ši Nyoñmō. Keke ni Anania gbē ši anrō le noññ, ni egbo; ni oblahi le bawó gbonyo le ni ameyafule. Nmlətfai etē se le, enā hū ba, ni elee ake ewu le egbo. Petro bile ake: Šika le fē ne lo? Ni ekē: Hē. Ni Petro kēle ake: Mēba ni nyeyi enyo le fē nyemale nyetšō Nyoñmō neke? Bo hū oogbo! Keke ni Safira gbē ši, ni le hū egbo, ni oblahi le bawóle hū ameyafule. Sane ne hā heyelilo le ke mei fē ní nu le še Nyoñmō gbeyei naakpa.

Agbene hī ke yei pī hé Nuntšo le no ye, ni Kristo asafo le fere naakpa ye Ierusalem. Nyoñmō hū tšō bofoi le ano fe nākpeni pī; ake helatšemei pī dšee

Ierusalem ke mādši krokomei anọ bahā bọfoi le, ni ametšáame.

Edšüröfemo ke nikē le, nyehie akakpaä no; edšake nakai afolei saä Nyonmo hie dšogbän. Heb. 13, 16.

Tšuidšürōnā-hālo Nyonmo sumo. 2 Kor. 9, 7.

Okpātāa mei ní maleo le ahie;

lāsifieloj ke šišiułoj le, Iehowa mihame. Lal. 5, 7.

35. Kristo bọfoi le ayiwā.

Beni osofonukpa le ke kodšoloi le na boni mei pi baä Kristo bọfoi le anō amebaboọ Iesu wiemo toi ni amehéo ameyeo le, amemli fū, ni amemōmo bọfoi le amewo tšū. Ši nyōn le Nyonmo bọfo ko bagble tšū le šinā le edšie bọfoi le ke-dše kpo, ni ekēame ake: Nyeyaä solemowe le ni nyeyašiea walaherelo le he sane le. Keke ni bọfoi le te solemowe le mānkē mrā, ni ameyatšō mei le anii, ni osofonukpa le ke kodšoloi le lee. Beni ametšū tšūdši ke-te tšū le mli ní ameyakpla bọfoi le ke-ba le, amena ake aúa šinā le, ši bọfoi le be; ni amebakē onukpai le. Efeame nākpe, ni ameblo ake: Té tēn ne? Etšee le nū ko ba ni ebakēame akē: Hii le ní nyewoame tšū le amemītšō mei le anii ye solemowe le. Keke ni asrafoiatšē le ke tšūdši te yamōmoame ke-ba. Beni akēame ba le, osofonukpa le biame ake: Dšee nye wogu ake nyekatšō nii doñ le lo? mēba nyetšō ekoñ? Ni Petro ke Kristo bọfoi le to he ake: Esa ake aboọ Nyonmo toi fē gbomei. Agbene kodšoloi le amli fū, ni amentao ake amegbe bọfoi le. Ši kodšoloi le atēn mokome ní atšéle Gamaliel le ke mei krokomei le ake: Nyekagbea neke gbomei ne; nyehāa ametšōa nii le; edšake, ké Nyonmo sumo neke

tšómò nẹ lẹ, lẹdientšẹ eehā agu; ši ké ēsumò lẹ, no lẹ nyenyēn nyegu. Amena akẹ Gamaliel ewie anokwa; ši ameyi bofoi lẹ kẹ, ni amekẹame akẹ: Nyekatsōa nii yẹ Iesu gbei amlí doñn! Bofoi lẹ dše dšei te; ēwa amehẹ moñ, ši kẹlẹ ameyẹ miše, edšakẹ amensumò Iesu, ni amẹboọ Nyoñmò toi. Amefōō sọlemò kẹ sanekpa-kpašiemò yẹ šiai kẹ sọlemowe lẹ.

Nyekašea mei ní gbẹọ gbomotšo lẹ ní amenyēē susuma lẹ amegbe lẹ agbeyei; ši moñ nyešea moni nyēo susuma kẹ gbomotšo fẹ hie akpātāa yẹ gehena mli lẹ gbeyei.

Mat. 10,28.

36. Stefano he sane.

Heyelilọi lẹ ayifále hewọ lẹ bofoi lẹ náá dekā akwe ohiafoi lẹ boni sa; hewọ lẹ amehala mei kpawọ ní šeo Nyoñmò gbeyei ni akẹame fe súolọi, koni amedša mọbo-nalenii lẹ amehā ohiafoi lẹ, amesra helatšemei, amesole mei, ni amesie Nuntšo lẹ wiemọ lẹ. Ameten mokome ní atšéolẹ Stefano lẹ, ehemọ-kẹ-yeli wa, ni efeọ okadii yẹ mei lẹ aten. Gbiko lẹ Iudafoi komei ba enō ni amekẹlẹ badše ñwane yẹ Iesu hewọ; ni akẹ-ní Stefano le nii fẹame ni amenyēēlẹ hewọ lẹ, amemli fū, ni amegblalẹ kẹ-ba kodšolọi lẹ ahie. Ametao amale odasefoi, ni ameflo enā amekẹ: Nẹkẹ gbomo nẹ miḡbe Nyoñmò heguọ. Nohewọ lẹ osofonukpa lẹ bi Stefano akẹ: Eye mli lo? Kẹkẹ ni Stefano kẹ yẹ kodšolọi lẹ ahie akẹ: Kpitiokpitio nyetšemei boo Nyoñmò toi, ni nye hū nye-boo Iesu toi, ši nyegbele; nyewadše nyetšui nyeši Mumọ kroñkroñ lẹ, kuenwalọi dšinye. Beni amenu wiemọ nẹ, amemli fū naakpa, ni amekpe amenyānyōdši ašiši amefie enọ. Ši Stefano éyí obō kẹ Mumọ kroñkroñ, ni ekwe ñwei ni ekẹ: Na, mina ñwei egble, ni Gbomobi lẹ damọ ši

ye Nyoùmò ninedšürò nọ. Keke ni Indafoi le blo, ni amētšimò amətói, ni amētšire eyi se ke-dše mā leñ, ni ameyatfiále tei. Beni amebatfiále le, amale odasefoi le dšie amətadei le amehā oblanyo ko ní atšéolè Saulo le, ni ekwe ehāame; edšake le hū eye egbē le he tšui. Beni ametfia Stefano tei le, esole ekē: Nuntšo Iesu, ñò mimumò le! No se le ekūla ši, ni ebo wā ake: Ñò amehhe ešai le ofaame! Keke ni egbo, ni mei ní šeo Nyoùmò gbeyei le yafūle, ni ameye ñkomò naakpa ye egbēle le hewo.

Mofēmo ní gbaä mli tšio mitā ye gbomei abie le, mi hū magba mli matši etā ye mitše ní yo ñwei le hie.

Mat. 10,32.

Femo anokwafo ke-yasi gbēle mli, ni mahāo wala akere le. Kpodš. 2,10.

37. Saulo tšuitšakemò.

Heyeliloì le ye henyeloì ní waä ameyi naakpa; ameten mokome dšì oblanyo Saulo le. Ekpaä šiai ni emōmoò heyeliloì hii ke yei ni eyawoqame tšūñ. Gbiko le eyiñ ke-mīya mañ ko ní atšéolè Damasko le mli eyatao heyeliloì, koni efimoame ni ebawoame tšūñ ye Ierusalem. Beni efe fiō ní ešeo mā leñ le, trukā le la kpe ke-dše ñwei babolele. Keke ni egbē ši ye šikpoñ, ni enu gbē ko kē ake: Saul, Saul! mēba onyie mise neke? Ni Saulo bi ake: Nuntšo, namo dšio? Gbē le kē ake: Midši Iesu, mo se ní okè yiwale nyie le. Ni Saulo ke hekpokpomò bi ekoñ ake: Nuntšo, meni otao ake mife mihāo? Nuntšo le kēle ake: Ya mañ le mli! dšei aatšdo noni ofe ye. Mei ní kele nyie le, beni amēna enē le, amēnā kpe amehhe, ni amēše gbeyei naakpa.

Agbene Saulo te ši ke-dše šikpoñ le; ši beni eyagble ehĩmei le, enaa nii; hewo le mei ní kele nyie le mō enine mli, ni amekēle te Damasko; ni ehĩ ši gbĩi etē ní enaa nii, esā eyee nii ni enuu noko hũ. Nakai be le mli le heyelilo ko ye Damasko ní atšéole Anania; ni Nuntšo le kēle akē: Ya Saulo ñō, ši ēsole, ni oke onine ayañmē eyiteñ, koni ena nii ni Mumō kroñkroñ ayile obō. Ši beni Anania šeo gbeyei ye Saulo yiwale hewo ni esumoo akē eyaā le, Nuntšo le kēle akē; Ya! Saulo dsee yiwalo doññ; ši agbene mifále koni eye mi-gbei ahe odase etšō woñdšáloi ke mañtšemei ke Israel-bii. Kēke ni Anania bo toi, ni ete eke enidši yafie Saulo no ni ekē: Anyemi Saul! Nuntšo le tšūmi oñō, beni afe ní ona nii ekoñ ni Mumō kroñkroñ ayí omli obō. Ni amrō le noññ Saulo na nii, ni eye nii, ni ehā asolele.

Agbene Saulo ní atšéole Paulo hũ le bōi solemo ke Iesu gbei šiemo, ni ebō Kristo bofoi le anitšumo he modeñ. Efā gbē ke-te šikpōdši pī ano, eyašie sane-kpakpa, ni Iudafoi ke woñdšáloi hé ye. Asañ eto Kristofoi asafoi pī, ni enmlā wodši ke-te Roma, Korinto ke Efeso k. n. eke-tšō dšei heyelilo le anii, ni eke-šedše amemī. Wodši ní enmā eyahā Kristofoi le atēñ ekome mli le ekē ye ledientše hewo akē: Nyoñmo dromō mīke-dši noni midši ne, ni edromō le ní edromi le efee yaka. 1 Kor. 15,10.

Wolo kroko mli hũ Paulo kē Kristofoi le akē:

Wo-Nuntšo Iesu Kristo dromō le ke Nyoñmo suomō le ke Mumō kroñkroñ nanyobō le ke nyefē ahĩ ši! Amen.

2 Kor. 13,13.

SĀDŠI NÍ YO MLI.

I. KPĀŅMO MOMO LĒ.

Sane	Bārā
1. Dseñbō	3
2. Eša mli gbēmo	4
3. Kain ke Habel	4
4. Nu afua	5
5. Babel mō le	7
6. Abraham ke Lot	8
7. Sodom ke Gomora	8
8. Isak afolešā	9
9. Iakob ke Esau	10
10. Iakob foidšē	11
11. Iosef hōmo	12
12. Iosef tšūnwō ye Mizraim	14
13. Iosef dšiemō ke enowōmo	14
14. Iosef nyemimei le a-Mizraimyā	15
15. Iosef nyemimei le a-Mizraimyā noni dši šī enyo	17
16. Iosef dšie ehe kpo etšō enyemimei le	18
17. Iakob ke ebii le a-Mizraimyā	19
18. Mose fomo	20
19. Mose tšémō ke Israel dšiemō	21
20. Israelbii anāno-nyiemō	22
21. Mla hāmo	23
22. Šika tšinabi le	25
23. Hogbānotōlo le ke Nyoñmo he musubolo le	25
24. Sraloi le ke Israel atūatšemoi	26
25. Bileam hē sane ke Mose gbēle	27
26. Iošua ke kodšoloi le	28
27. Eli ke Samuel	29
28. David ke Goliat	30
29. Absalom	30
30. Elia, gbalō le	31
31. Eliša, gbalō le	32
32. Iona, gbalō le	32
33. Daniel, gbalō le	33

II. KPĀŅMO HĒ LĒ.

Sane	Bāfā
1. Iohane fomo	35
2. Iesu fomo	36
3. Nileļi ní dše bokā le	37
4. Iesu gbekēbiiāši	38
5. Iesu solemo ke ekā	39
6. Yōkpemo ye Kana	40
7. Petro wuoyā	40
8. Kpitiyeloi le	41
9. Obubuafo le	42
10. Nain oblanyo le šitemo	42
11. Iesu hā gbomei akpei-enumo niyenii	43
12. Iesu nšo no-nyiemo	43
13. Mumui-toimūlo le ke filafo le tsāmo	45
14. Iesu dšo gbekēbii le	45
15. Samarianyo mōbonalo le	46
16. Farisifonyo le ke ntōhelo le	47
17. Bi nyenyentfi le	47
18. Niiatše le ke Lazaro	48
19. Iesu tšo ekaseloi le solemo	49
20. Zakeo	50
21. Nyemimei etē ní yo Betania le	50
22. Iesu Ierusalem-botemo	51
23. Iesu ke ekaseloi le anāgbē-niyeli	52
24. Iesu ye Getsemane	53
25. Iesu ye Kaiafa hie	55
26. Iesu ye Pilato hie	56
27. Iesu fobū	56
28. Iesu seņmo	57
29. Iesu fū ke ešitē	60
30. Iesu hekpodšiemō	61
31. Iesu nweiyā	62
32. Mumo kronkron hāmo	63
33. Petro ke Iohane tšā obubuafo ko	64
34. Anania ke Safira	65
35. Kristo bofoi le ayiwā	67
36. Stefano he sane	68
37. Saulo tsuišakemo	69

